

บทที่ ๔

ความสัมพันธ์ของการประกาศใช้กฎอัยการศึกกับการใช้อำนาจทางทหาร

อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึก

เมื่อได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารย่อมมีอำนาจและหน้าที่สำคัญรวม ๓ ประการ ในเขตพื้นที่ที่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้นดังนี้

๑. มีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับการยุท การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

๒. อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่จะปฏิบัติอรรถาธิบายในเมื่อมีความจำเป็นที่จะใช้อำนาจทหารเพื่อประโยชน์ในค่ายทหาร และเพื่อความได้เปรียบในการยุท คือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร มีอำนาจเต็มที่จะตรวจค้น ที่จะเกณฑ์ ที่จะห้าม ที่จะยึด ที่จะเข้าอาศัยที่จะทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่ที่จะขบไล่และที่จะกักตัวบุคคล

๓. อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในค่านอรรถคดี

อำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน

ตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗ แก้ไขเพิ่มเติม โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลง ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ บัญญัติว่า "ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับการยุท การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย..."

ข้อที่น่าพิจารณาคือ คำว่า "เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจ" และ "เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน" นั้นมีความหมายอย่างไร

คำว่า "เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจ" นั้น มีความหมายรวมถึงผู้บังคับบัญชาทหาร ซึ่งมีกำลังอยู่ในบังคับบัญชาไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันหรือผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารซึ่งตั้งอยู่ในเขตแวงที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้นด้วย มิได้หมายความว่าเฉพาะแต่ผู้ที่ไปประกาศใช้กฎอัยการศึกคนเดียวเท่านั้น^๑

คำว่า "เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน" นั้น ตามกฎอัยการศึกมิได้ระบุว่าเป็นข้าราชการตำแหน่งใดบ้าง แต่เมื่อพิจารณาประกอบกับพระราชบัญญัติพลเมืองอุดหนุนราชการทหาร พุทธศักราช ๒๔๖๒^๒ ในเวลาปกติแล้วจะเห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนนั้นหมายถึงเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น ซึ่งในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๖๔ บัญญัติไว้ว่า เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นในกฎวาราชการจังหวัด นายอำเภอ ท่านั้น คำนึงถึงพออนุโลมไ้ว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นนั่นเอง ซึ่งในกฎวาราชการจังหวัด นายอำเภอ ท่านั้น รวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนอื่น ๆ ที่มีอำนาจเกี่ยวกับการระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อยทั้งปวงด้วย ในกิจการอื่น ๆ นอกเหนือจากการเกณฑ์แล้ว แม้จะไม่มีกฎหมายระบุไว้ว่าผู้ใดบ้างที่จะต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร แต่พอจะอนุโลมไ้ได้ว่า ถ้ากิจการใดที่ต้องกระทำนั้นเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้ใดก็ส่งการไปยังผู้นั้นไ้

เนื่องจากบทบัญญัติตามมาตรา ๒ แห่งกฎอัยการศึกเป็นมาตราสำคัญมาตราหนึ่ง เพราะเป็นความเกี่ยวพันกันระหว่างอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่มีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน เนื่องจากเป็นวาระที่ประเทศชาติอยู่ในภาวะที่ไม่ปลอดภัย เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนไม่อาจดำเนินการให้ความปลอดภัยไ้ เป็นหน้าที่ของฝ่ายทหารที่จะต้องดำเนินการ

^๑ เสนาบดีกระทรวงกลาโหม, "คำบรรยายกฎอัยการศึก," หน้า ๑๔.

^๒ "พระราชบัญญัติเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหาร พุทธศักราช ๒๔๖๔,"
ราชกิจจานุเบกษา ๓๘ (๘ พฤศจิกายน ๒๔๖๔) : ๓๕๓.

จึงต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไว้โดยเด็ดขาด เพื่อปฏิบัติการด้านยุทธการ ได้โดยเสรี พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๘๗ นี้ กรมยุทธการทหารบกได้เคยเสนอ ขอแก้ไขหลายมาตราด้วยกัน โดยเฉพาะ มาตรา ๖ ขอแก้ไขดังนี้ "ในเขตที่ประกาศใช้ กฎอัยการศึก ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจสั่งการแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนให้ปฏิบัติการ ใด ๆ เพื่อสนับสนุนเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามความจำเป็นในการยุทธ"

สาระสำคัญในการขอแก้ไขคือ การแก้ไขคำว่า "มีอำนาจเหนือ" เป็น "สั่งการแก่" เพราะคำว่า "มีอำนาจเหนือ" อาจตีความได้เป็นหลายนัย แล้วแต่จะประกบกับข้อความ ในต่อไป ซึ่งในที่นี้น่าจะหมายความว่าให้เจ้าหน้าที่พลเรือนปฏิบัติตามคำเรียกร้อง ในเรื่อง การรักษาความเรียบร้อยตามความจำเป็นในการยุทธ ซึ่งมีความหมายเป็นที่สงสัยในทาง ปฏิบัติทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน จึงสมควรกำหนดบทบัญญัติเสียใหม่ เพื่อให้ ได้ผลชัดเจนในการตีความและดำเนินในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารคือ กำหนดให้ชัด ว่าเป็น "อำนาจเหนือ" คือการสั่งการ และเพื่อให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ แต่เริ่มแรกที่ได้กำหนดบทบัญญัติเพื่อให้อำนาจทหารในการปฏิบัติการรบ สงคราม ปราบปราม ดังกำหนดไว้ในมาตรา ๖ ในพระราชบัญญัตินี้ว่า "ในเขตที่ใช้กฎอัยการศึกเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร มีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนทุกตำแหน่งไม่ว่าในกระทรวงทบวงกรมอันใด กับในการ ระวังปราบปรามหรือรักษาความสงบเรียบร้อย เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องช่วยเหลือเกื้อหนุน ราชการทหารทุกสิ่งทุกอย่างตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร"

ซึ่งแสดงว่าประสงค์จะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอย่างเต็มที่ ในอันที่จะปราบ ปรามผู้ก่อความไม่สงบต่อต้านเมืองทั้งภายในภายนอกประเทศ ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบคำ ปรารภในการออกพระราชบัญญัตินี้ จะเห็นความมุ่งหมายนี้ชัดขึ้น และกฎหมายฉบับนี้ได้ใช้ ความมุ่งหมายอันนี้โดยตลอดมาตั้งแต่สงครามเอเซียบูรพา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๘๗ จึงได้แก้ไขข้อความดังปรากฏในปัจจุบัน อันเป็นเหตุให้เกิดข้อขัดข้องในการปฏิบัติและขอ สงสัยขึ้น จึงเห็นเป็นการสมควรแล้วที่จะแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ได้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ ปัจจุบันดังข้อความที่เสนอแก้ไขข้างต้น

กองกฤษฎีกาอาหารและการต่างประเทศกรมพระบรมมยุรมีความเห็นดังนี้
 มาตรา ๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๓ ซึ่งใช้อยู่ในขณะนี้บัญญัติว่า

"ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่
 ฝ่ายพลเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเจ้าหน้าที่
 ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามคำเรียกร้องของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ตามความจำเป็นในการยุทธ"
 เห็นว่ามาตรา ๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๓ ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร
 ดังนี้

๑. ก. ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่
 พลเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

ข. ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตาม
 คำเรียกร้องของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามความจำเป็นในการยุทธ

๒. คำว่า"อำนาจ" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓ หน้า
 ๑๐๒๘ มีความหมายว่า "น. สิทธิ ความสามารถ กำลัง ความรุนแรง ความบังคับบัญชา
 การบังคับ" ซึ่งเมื่ออ่านข้อความในมาตรา ๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๓ ที่ใช้อยู่ใน
 ขณะนี้แล้วก็จะทำให้เข้าใจได้ว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน
 แล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจสั่งการแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนได้ ทั้งนี้เนื่องจากตาม
 พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ. ๒๕๐๖ กำหนดให้กระทรวงกลาโหมมีหน้าที่
 เกี่ยวกับการป้องกันราชอาณาจักร ส่วนกระทรวงมหาดไทยนั้นมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย
 ของประชาชน เมื่อมีการประกาศใช้กฎอัยการศึก ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของ
 ประชาชน กฎอัยการศึกจึงให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่จะสั่งการแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน

ให้ปฏิบัติตามอำนาจและหน้าที่ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนมีอยู่แล้ว ส่วนในด้านการยุทธกฏอัยการศึก
ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนปฏิบัติตามได้ตามความจำเป็น
ถ้อยคำที่บัญญัติในมาตรา ๖ แห่งกฏอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ที่ใช้อยู่ในขณะนี้จึงชัดเจนอยู่แล้ว

๓. ตามที่ ยก.ทพ. มีความเห็นว่า ข้อความเดิมของมาตรา ๖ แห่งกฏอัยการศึก
พ.ศ. ๒๔๕๗ ที่ใช้บังคับอยู่ก่อน พ.ศ. ๒๔๘๗ ระบุว่า "ในเขตที่ใช่อัยการศึก เจ้าหน้าที่
ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนทุกตำแหน่งไม่ว่าในกระทรวง ทบวงกรม อันใด
กับการระงับปราบปรามหรือรักษาความสงบเรียบร้อย เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องช่วยเหลือ
เกื้อหนุนราชการทหารทุกสิ่งทุกอย่างตามความต้องการของ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร" นั้นประสงค์
จะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอย่างเต็มที่ ในอันที่จะปราบปรามผู้ก่อความไม่สงบต่อต้าน
เมืองทั้งภายในภายนอกประเทศ และกฎหมายฉบับนี้ได้ใช้ความมุ่งหมายอันเฉียบขาดนี้ตลอด
สงครามเอเชียบูรพา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๘๗ จึงได้แก้ไขข้อความดังกล่าวปรากฏอยู่ในปัจจุบัน
อันเป็นเหตุให้เกิดข้อขัดข้องในการปฏิบัติและข้อสงสัยขึ้น

ในทางปฏิบัติระหว่างสงครามเอเชียบูรพา เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็ได้เคยมีความ
เข้าใจซึ่งที่ ยก.ทพ. เข้าใจ จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้เกิดมึนคึกขึ้นไปสู่ศาลฎีกาเรื่องหนึ่ง
คือ คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๑๑๕๘/๒๔๘๗ ระหว่างนางอัน สีนาค โจทก์ และนายนัก แก้วประทีป
จำเลย ซึ่งในคดีนี้โจทก์ฟ้องว่า เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๔๘๗ เวลากลางคืน จำเลยซึ่ง
เป็นนายสถานีมะกอกใต้ บังอาจใช้อาวุธปืนยิง+กักข้ายเปลี่ยว บุตรโจทก์โดยเจตนาจะมา
ให้ตาย เด็กชายเปลี่ยวได้ถึงแก่ความตายด้วยพิษบาดแผลที่ถูกจำเลยยิงในเวลาใกล้ชดนั้นเอง
ขอให้ลงโทษตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๒๔๘

ในขณะนั้นได้มีคำสั่งของบัญชาการทหารสูงสุดโดยคำสั่ง ท.สนาม ที่ ๑๓๒/๒๔๘๖
ลง ๘ ธันวาคม ๒๔๘๖ ซึ่งออกตามความในประกาศแก้ไขเพิ่มเติมการใช่อัยการศึก
ลง ๒๔ เมษายน ๒๔๕๕ มีข้อความว่า "สำหรับการบังคับบัญชาและการดำเนินงานนั้น
ให้เจ้าหน้าที่ทุกตำแหน่งในกรมรถไฟ คงประจำหน้าที่ตามระเบียบการบริหารราชการของ
กรมรถไฟทุกประการ แต่จะต้องอยู่ในระเบียบวินัยอย่างทหารโดยเคร่งครัด และบัญชาการ

ทหารสูงสุดจะไต่ตั้งผู้บัญชาการรถไฟทหาร (ม.ร.ท.) ไปเป็นผู้แทนในการอำนวยความสะดวก
รถไฟอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเจ้าหน้าที่จะต้องพึงบังคับบัญชาโดยตรง" ทำให้เปลี่ยนสภาพของกรม
รถไฟขึ้นในบังคับบัญชาของกองบัญชาการทหารสูงสุด

ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องโจทก์ โดยเห็นว่าโจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องจำเลยต่อศาล
พลเรือน เพราะจำเลยเป็นพลเรือนสังกัดอยู่ในราชการทหารแล้ว

โจทก์อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษาเป็น ตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น

โจทก์ฎีกา

ศาลฎีกามีความเห็นว่า จำเลยไม่เป็นพลเรือนสังกัดราชการทหาร ศาล
พลเรือนย่อมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ เพราะประกาศนั้นต้องการให้กรมรถไฟเป็น
รถไฟทหาร ส่วนเจ้าหน้าที่เป็นพลเรือนมีหน้าที่ต้องพึงคำสั่งบังคับบัญชาการรถไฟทหารก็จริง
แต่ยังเป็นเจ้าหน้าที่ตามระเบียบการบริหารราชการของกรมรถไฟอยู่ตามเดิม หากแต่
ทางทหารเข้าควบคุมบังคับบัญชาอีกชั้นหนึ่ง จะถือว่าเจ้าหน้าที่ของกรมรถไฟถูกโอนสังกัด
ไปขึ้นอยู่ในราชการทหารหาได้ไม่ ความจริงตนสังกัดอยู่อย่างเดิม

จึงเห็นได้ว่า ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในครั้งสงครามเอเซียบูรพา
จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๘๗ คลาดเคลื่อนไป ที่เข้าใจว่า เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว
เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะมีอำนาจอย่างเต็มที่ สั่งการแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนได้ทุกประการ
คำพิพากษาศาลฎีกา ฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้จะประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว เจ้าหน้าที่
ฝ่ายพลเรือนยังคงเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตนอยู่ แต่
เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจบังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน กายเหตุนี้จึงได้มีการแก้ไข
ข้อความ ในมาตรา ๒ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ เสียใหม่ เมื่อ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๗
เพื่อให้สอดคล้องกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๕/๒๔๘๗ ดังปรากฏที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

๔. นอกจากนี้ยังปรากฏตามคำแถลงการณ์ เรื่องการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติ
กฎอัยการศึกและธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๘๗ ว่า

ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรตั้งแต่วันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ แล้วนั้น รัฐบาลปัจจุบันมาพิจารณาเห็นว่า การใช้กฎอัยการศึกเป็นการบั่นทอนเสรีภาพของราษฎร ซึ่งมีอยู่โดยปกติลงไปหลายประการ เพราะในระบอบการใช้อัยการศึก เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารและพลเรือนย่อมมีอำนาจเหนือราษฎรยิ่งกว่าในยามปกติเป็นอันมาก แต่ในขณะที่เดียวกันความจำเป็นแห่งสถานะสงครามก็บังคับให้รัฐบาลจำต้องใช้อัยการศึกต่อไปทั่วประเทศ แต่ก็ได้หาทางผ่อนผันความเข้มงวดแห่งกฎอัยการศึคนั้นลง เพื่อให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนน้อยที่สุดที่อาจเป็นไปได้ จึงได้ดำเนินการปรับปรุงพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกและธรรมนูญศาลทหารเสียใหม่ ซึ่งได้รับความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ดังปรากฏเป็นรูปพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๘๗ (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๘๗ และพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๗ ซึ่งได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายไปนั้นแล้ว

การปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกและพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารครั้งนี้มีหลักการใหญ่อยู่สองประการคือ (๑) ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนเฉพาะในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ไม่ใช่ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนทุกตำแหน่ง ทุกกระทรวงทั้งที่เคยเป็นอยู่แต่ก่อน และ (๒) จึงนี้จึงเห็นได้ว่ารัฐบาลได้ให้หลักประกันในเสรีภาพแห่งชีวิตร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนในยามฉุกเฉินน้อยกว่ามากที่สุดที่จะให้ได้ เป็นการช่วยปลดเปลื้องความเดือดร้อนของประชาชนซึ่งถูกกล่าวหาในคดีอาญาไปส่วนหนึ่ง ตรงตามนโยบายที่รัฐบาลคณะนี้ได้แถลงไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อเข้ารับตำแหน่ง การให้หลักประกันแห่งเสรีภาพดังกล่าวแล้วนี้ ประจักษ์เป็นของชาวอินโดจีนที่รัฐบาลจะพึงให้แก่ประชาชนได้ ในวาระคดีแห่งวันขึ้นปีใหม่นี้ จึงหวังว่าจะเห็นเจตนาดีของรัฐบาลโดยทั่วกัน

๕. ยังมีข้อเท็จจริงอื่นอีกที่น่าจะพิจารณาประกอบด้วย คือ ในตอนปลายสมัยสงครามเอเชียบูรพา รัฐบาลไทยได้มีนโยบายที่จะต่อต้านกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งกำลังอยู่ในประเทศไทยในขณะนั้น โดยได้มีการฉกกำลังทั้งทางทหารและพลเรือน ตลอดจนราษฎร

ขึ้นเป็นขบวนการต่อต้าน รัฐบาลไทยในสมัยนั้นคงจะได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ถ้าหากจะให้
 เจาหน้าที่ฝ่ายทหารสั่งการแก่เจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนได้ทุกประการตามที่เจาหน้าที่ฝ่ายทหาร
 ต้องการแล้ว ก็เท่ากับจะทำให้เจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องแปรสภาพเป็นเจาหน้าที่ฝ่ายทหาร
 ควบโดยปริยาย เพราะเจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนก็ต้องมาทำหน้าที่ป้องกันราชอาณาจักรด้วย
 และเมื่อเจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องมาทำหน้าที่ป้องกันราชอาณาจักร ทำนองเดียวกัน
 เจาหน้าที่ฝ่ายทหาร เจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนก็ย่อมจะมีสิทธิสั่งการแก่เจาหน้าที่ฝ่ายทหารซึ่ง
 อยู่ในเขตท้องที่ของตนได้เช่นเดียวกัน ก็จะทำให้เกิดความสับสนในการบังคับบัญชา และ
 การวางแผนนโยบายป้องกันราชอาณาจักรขึ้นในระหว่างเจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนและเจาหน้าที่
 ฝ่ายทหาร รัฐบาลในสมัยนั้นจึงมอบอำนาจให้แก่เจาหน้าที่ฝ่ายทหารเหนือเจาหน้าที่ฝ่าย
 พลเรือนในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ ทั้งจะก่อให้เกิดความร่วมมือ
 และความเข้าใจอันดีในการประสานงานระหว่างเจาหน้าที่ฝ่ายทหารและเจาหน้าที่ฝ่าย
 พลเรือน เพราะเจาหน้าที่แต่ละฝ่ายต่างก็ได้ตระหนักถึงหน้าที่และภารกิจของตนอยู่แล้ว

๖. มาตรา ๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ยังได้มี
 ผลลงโทษเจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำเรียกร้องของเจาหน้าที่ฝ่ายทหาร
 ไว้อย่างกว้างขวาง คือถ้าเจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจาหน้าที่ฝ่ายทหาร
 ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนแล้ว เจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนก็อาจต้องรับโทษ
 ทางวินัยและทางอาญาได้ แต่ถ้าเจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนไม่ปฏิบัติตามคำเรียกร้องของเจาหน้าที่
 ฝ่ายทหาร ความจำเป็นในทางอาญา เจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนก็อาจต้องรับโทษในทางวินัย
 แต่ตามที่ ยก.ทบ. เสนอนั้น เจาหน้าที่ฝ่ายทหารอาจลงโทษเจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนได้
 แต่เพียงในเรื่องการยุทธเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น แต่ถ้าเจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนไม่ปฏิบัติ
 ตามคำสั่งของเจาหน้าที่ฝ่ายทหารในการรักษาความสงบเรียบร้อยแล้ว เจาหน้าที่ฝ่ายทหาร
 ไม่มีทางที่จะลงโทษเจาหน้าที่ฝ่ายพลเรือนได้ทั้งทางวินัยและทางอาญา

๗. การแก้ไขมาตรา ๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ตามที่ ยก.ทบ. เสนอ
 มา นี้ จึงอาจทำให้เข้าใจได้ว่า ในเมื่อมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว เจาหน้าที่

ฝ่ายทหารอาจกระทำการใด ๆ นอกเหนืออำนาจหน้าที่ ของฝ่ายทหารที่มีอยู่แล้วตามกฎหมาย
ได้ และอาจก่อให้เกิดปัญหาในทางด้านกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทั้งในทางแพ่งและ
อาญาอันเป็นการส่วนตัวของผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหาร ซึ่งเป็นผู้ออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ฝ่าย
พลเรือนปฏิบัติการในเมื่อเกิดการกระทบกระทั่งถึงสิทธิของประชาชนขึ้น รวมทั้งเป็นการ
จำกัดอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารลงไปอีกด้วย ซึ่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๖
ได้ให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอยู่พร้อมมูลแล้ว

ต่อมาได้มีการประชุมเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องและความต้องการทางยุทธการเกี่ยวกับ
การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามกฎหมายอัยการศึก เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๑ ณ
ห้องประชุมสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม โดยประธานในที่ประชุมได้ชี้แจงว่า

ได้รับมอบหมายจากสภากลาโหมให้พิจารณาปัญหาข้อขัดข้องในการใช้กฎอัยการศึก
ปราบปรามผู้ก่อการร้ายในภาคอีสานและภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ผลของการประกาศ
ใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรซึ่งมีมาตั้งแต่ปี ๒๕๐๑ นั้น ปรากฏว่า กฎอัยการศึกที่เรา
ประกาศใช้นั้นยังไม่ได้ผลในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายอย่างเต็มที่ จะเป็นเพราะสาเหตุ
อันใดก็ไม่ทราบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไปขัดกับกฎหมายบ้านเมืองฉบับอื่น ๆ ก็ได้ รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงกลาโหมในฐานะประธานสภากลาโหมได้นำ เอกกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗
มาอ่านแล้ว พิจารณาเห็นว่ากฎอัยการศึกให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่จะปฏิบัติการได้
อยู่แล้ว แต่ปรากฏจากการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้เกิดมีข้อขัดข้องมากมาย
อย่างไรก็ดี เมื่อครั้งสงครามอินโดจีนระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๔ และสงครามเอเซียบูรพา
ก็ได้เคยใช้กฎอัยการศึกฉบับนี้ได้ผลมาแล้ว สภากลาโหมจึงมอบหมายให้พิจารณาวางข้อ
อะไรรองใช้กฎอัยการศึกบังคับไม่ได้จะเป็นเพราะขาดคำสั่งหรือข้อบังคับเพิ่มเติม...

หนังสือกองกฤษฎีกาทหารและการต่างประเทศกรมพระธรรมนูญ

ที่ กท ๐๒๐๓ (๐๖)/๕๔๖ ลง ๒๒ สิงหาคม ๒๕๑๑.

ที่ประชุมพิจารณาแล้วมีความเห็นว่า
 1. ว่า เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่มีอำนาจสั่งการแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนนั้น กฎ
 อัยการศึกได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอยู่แล้วตามมาตรา ๖ ซึ่งเมื่อฝ่ายทหารเรียก
 ร้องเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนจะต้องปฏิบัติตาม การที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนไม่ปฏิบัติตามอาจ
 เป็นเพราะการเรียกร้องไม่ชอบด้วยกฎหมายประการหนึ่ง และที่ประชุมเห็นว่าไม่จำเป็นต้อง
 ต้องแก้ไขกฎอัยการศึกแต่ประการใด แต่ควรแก้ไขในทางปฏิบัติโดยออกเป็นคำสั่งแจงไป
 ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนทราบ

ต่อมากระทรวงกลาโหมจึงได้มีหนังสือถึง นายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับเรื่อง การ
 ประสานงานระหว่าง เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ว่า

ตามที่ทางราชการได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกในทุกจังหวัดทั่วราชอาณาจักรไว้แล้ว
 และตามความในมาตรา ๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจ
 เหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน
 และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามคำเรียกร้องของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามความจำเป็น
 ในการยุทสนั้น

กระทรวงกลาโหมพิจารณาแล้วเห็นว่า การที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะต้องปฏิบัติ
 ราชการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนให้ได้ผลสมบูรณ์ตามความ
 มุ่งหมายของกฎอัยการศึกนั้น จำเป็นที่ข้าราชการพลเรือนทุกฝ่ายจะต้องประสานงานกับ
 เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยใกล้ชิดและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จึงขอให้ข้าราชการฝ่ายพลเรือน
 ปฏิบัติดังนี้

ก. ให้ข้าราชการฝ่ายพลเรือนทุกหน่วยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารและให้ความ
 สะดวกตามคำเรียกร้องของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทุกประการ

หนังสือกระทรวงกลาโหมที่ กท ๐๒๐๒/๑๓๓๕๑ เรื่อง การประสานงานระหว่าง
 เจ้าหน้าที่พลเรือนตามกฎอัยการศึก ลง ๕ มิถุนายน ๒๕๑๒.

ข. ให้ข้าราชการฝ่ายพลเรือน นอกจากที่ข้าราชการฝ่ายพลเรือนจะต้องปฏิบัติ การให้เป็นไปตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว หากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นเป็นการ จำเป็นที่จะต้องให้ปฏิบัติตามความเห็นของ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ปฏิบัติตามคำเรียกร้องของ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก่อน

ค. ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามคำเรียกร้องของ เจ้าหน้าที่ฝ่าย ทหารตามข้อ ข. เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะได้ทำคำสั่งมอบให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนยึดถือ ไว้ด้วย แต่หากเป็นกรณีเร่งด่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอาจจะสั่งการควรวางแล้วมีคำสั่ง ยืนยันไปภายหลังก็ได้^๑

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมกันเมื่อ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๑๒ ลงมติเห็นชอบด้วยและ ให้ถือปฏิบัติต่อไปได้ และได้แจ้งกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ถือปฏิบัติต่อไป^๒

เรื่องที่น่าพิจารณาก็คือ การที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน และตามมติรัฐมนตรีให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนปฏิบัติตามคำ เรียกร้อง ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก่อนนั้น ข้อเรียกร้องหรือคำสั่งนั้นจะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของ กฎหมาย กฎข้อบังคับ และระเบียบแบบธรรมเนียมของฝ่ายพลเรือนด้วย หากคำสั่งหรือ ข้อเรียกร้องของฝ่ายทหารไปขัดต่อกฎหมาย กฎข้อบังคับ และแบบธรรมเนียมของฝ่าย พลเรือนเข้า ฝ่ายพลเรือนนั้นก็อาจไม่ปฏิบัติตามได้ ดังที่กองทัพบกที่ ๒ ได้รายงานมา ตามมาตรา ๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ประกาศห้ามราษฎรเข้าไปในบริเวณป่าหิ

^๑ หนังสือกระทรวงกลาโหมที่ กท ๐๒๐๒/๑๓๓๕๑ เรื่องการประสานงานระหว่าง เจ้าหน้าที่พลเรือนตามกฎหมายอัยการศึก ลง ๕ มิถุนายน ๒๕๑๒.

^๒ หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ สร.๐๔๐๓/๑๓๔๕๗ เรื่องการประสาน งานระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนตามกฎหมายอัยการศึก ลง ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๑๒.

และภูเขาในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือชี้แจงว่า กระทรวงมหาดไทยเห็นว่าต้อง เป็นกรณีที่ฝ่ายพลเรือนมีอำนาจหน้าที่จะกระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย กรณีที่แม่ทัพกองทัพภาคที่ ๒ สั่งให้ ผอ.ปค. เขต อบ. (ผู้อำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์เขตจังหวัดอุบลราชธานี) ประกาศห้ามราษฎรเข้าไปในบริเวณป่าหีบและภูเขานี้ ผอ.ปค. เขต อบ. ไม่มีอำนาจที่จะประกาศห้ามราษฎรเช่นนั้นได้ตามกฎหมาย^๑ ดังนั้น การประกาศจึงไม่มีผลตามกฎหมาย

อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารต่อราษฎร

เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกในตำบลใด เมืองใด มณฑลใด เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเต็มที่จะตรวจค้น ที่จะเกณฑ์ ที่จะห้าม ที่จะยึด ที่จะเข้าอาศัย ที่จะทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่และที่จะจับได้ (มาตรา ๘ แห่งกฎอัยการศึก)

คำว่า "เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเต็ม" ตามมาตรานี้ นั้น มิได้หมายความว่าทหารทุกคนตั้งแต่นายทหารตลอดจนถึงพลทหาร แต่หมายความว่าเฉพาะผู้ที่มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้เท่านั้น เพราะฉะนั้นอำนาจต่าง ๆ ที่โยงไว้ในมาตรานี้ ผู้ที่มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้จึงจะมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการนั้นได้ ส่วนผู้อื่นที่ต้องสั่งการหรือกระทำการนั้นก็โดยได้รับคำสั่งหรือได้รับอนุญาตจากผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้น อีกชั้นหนึ่ง^๒

^๑ หนังสือกระทรวงมหาดไทยลับที่ มท. ๐๒๐๔/๑๖๐ เรื่องการประกาศห้ามราษฎรเข้าไปในบริเวณป่าหีบและภูเขาของจังหวัดอุบลราชธานี ลง ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓.

^๒ เสนาบดีกระทรวงกลาโหม, คำบรรยายกฎอัยการศึก, หน้า ๑๔.

เมื่อพิจารณาตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการสั่งการและโยกย้ายการ พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๕ ซึ่งกำหนดไว้ว่า "การสั่งการโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายกฎอัยการศึกให้เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือผู้บังคับบัญชาทหาร ผู้ประกาศใช้กฎอัยการศึก หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หรือผู้บังคับบัญชาทหารผู้ประกาศใช้กฎอัยการศึก"

จะเห็นได้ว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและผู้บังคับบัญชาทหารผู้ประกาศใช้กฎอัยการศึกหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจเท่านั้นที่เป็น "เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเต็มที่"

๑. อำนาจในการตรวจค้น (มาตรา ๕ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕)

ตามปกติทหารไม่มีอำนาจในการตรวจค้น อำนาจในการตรวจค้นเป็นอำนาจของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ แต่เมื่อมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจในการตรวจค้นดังต่อไปนี้

- ก. ที่จะตรวจค้นบรรดาสิ่งซึ่งจะเกณฑ์ หรือต้องห้าม หรือต้องยึด หรือจะต้องเข้าอาศัย หรือมีไว้ในครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งมีอำนาจที่จะตรวจค้นได้ไม่ว่าที่ตัวบุคคล ในยานพาหนะ เคหะสถาน สิ่งปลูกสร้าง หรือที่ใดและไม่ว่าเวลาใด ๆ ทั้งสิ้น
- ข. ที่จะตรวจข่าวสาร จดหมาย โทรเลข ฟิล์มหรือสิ่งอื่นใดที่ส่ง หรือมีไปมาถึงกันในพื้นที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก
- ค. ที่จะตรวจหนังสือสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณา บทหรือคำประพันธ์

๒. อำนาจในการเกณฑ์ (มาตรา ๑๐ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗)

๑ "ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๓๓", ราชกิจจานุเบกษา ๕๒ (๑๐ มิถุนายน ๒๕๓๓) : ๕๕๘.

การเกณฑ์ตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึกนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจที่จะเกณฑ์ ได้ดังนี้

ก. ที่จะเกณฑ์พลเมืองได้ช่วยกำลังทหารในกิจการซึ่งเนื่องในการป้องกันพระราชอาณาจักรหรือช่วยเหลือเกื้อหนุนราชการทหารทุกอย่างทุกประการ

ข. ที่จะเกณฑ์ยวดยาน สัตว์พาหนะ เสบียงอาหาร เครื่องศาสตราวุธ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จากบุคคลหรือบริษัทใด ๆ ซึ่งราชการทหารจะต้องใช้เป็นกำลังในเวลานั้นทุกอย่าง

แต่เดิมนั้นอำนาจในการเกณฑ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีมาก แม้จะเกิดความเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใดในเรื่องอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารแล้ว บุคคลหรือบริษัทใด ๆ จะร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับอย่างใดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้เลย ดังปรากฏอยู่ในมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ว่า

มาตรา ๑๖ ความเสียหายซึ่งอาจบังเกิดขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใดในเรื่องอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามที่กล่าวมาแล้วในมาตรา ๔ ถึงมาตรา ๑๕ บุคคลหรือบริษัทใด ๆ จะร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับอย่างหนึ่งอย่างใดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้เลย เพราะอำนาจทั้งปวงที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ปฏิบัติและดำเนินการตามกฎหมายนี้เป็นการสำหรับป้องกันพระมหากษัตริย์ ชาติ ศาสนา ด้วยกำลังทหาร ให้ดำรงคงอยู่ในความเจริญรุ่งเรืองเป็นอิสรภาพแลสงบเรียบร้อยปราศจากราสศัตรูภายนอกแลภายใน

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้มีพระราชบัญญัติเกณฑ์พลเมืองอุทฺทหนุราชการทหาร พุทธศักราช ๒๔๖๔^๑ ได้วางระเบียบเกี่ยวกับการเกณฑ์พลเมืองอุทฺทหนุราชการทหารไว้ทั้งในเวลาปกติ เวลาสงคราม และในเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึก ดังนั้น อำนาจในการเกณฑ์

^๑ "พระราชบัญญัติเกณฑ์พลเมืองอุทฺทหนุราชการทหาร พุทธศักราช ๒๔๖๔",
ราชกิจจานุเบกษา ๓๘ (๔ พฤศจิกายน ๒๔๖๔) : ๓๕๗.

ตามกฎัยการศึกษา พ. ศ. ๒๔๕๗ จึงต้องถือวิธีปฏิบัติตามพระราชบัญญัติเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหารตั้งแต่นั้นมา ทั้งนี้ ตามมาตรา ๑๖ แห่งกฎัยการศึกษาที่ห้ามมิให้บุคคลใด ๆ เรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าปรับจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจึงไม่อาจอ้างบังคับได้ เฉพาะในเรื่องของการเกณฑ์ ก็ปรากฏตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาเรื่องราร้องทุกข์ ในเรื่องที่นายชัยเฉลิม นาคะประเวศ (ขุนนาคเวศศึกษากร) ยื่นเรื่องราร้องทุกข์ต่อนายกรัฐมนตรีว่า เมื่อเดือนธันวาคม ๒๔๕๔ ทหารจังหวัดร้อยเอ็ดได้เกณฑ์เป็นคอลทรีวอลเวอร์ ขนาด ๓๒ - ๒๐ ของผู้ร้องไปใช้ราชการ แล้วไม่คืนให้แต่จะใช้ราคาเพียง ๑๒๐ บาท ผู้ร้องไม่ยอมขอให้ใช้ราคาแทนไม่ต่ำกว่า ๑,๒๐๐ บาท ซึ่งผู้ร้องพอจะซื้อใหม่ได้

กระทรวงกลาโหมชี้แจงว่าได้ประเมินราคาเป็นของผู้ร้องในขณะเรียกเกณฑ์ จึงขอให้เพียง ๑๒๐ บาท ตามราคาที่ประเมินไว้เป็นการประเมินตามกฎหมายว่าด้วยการเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหาร

คณะกรรมการมีความเห็นว่าทางราชการทหารมีหน้าที่ต้องคืนปืนที่เรียกเกณฑ์ให้แก่ผู้ร้องไป ถ้าคืนไม่ทันก็ควรใช้ราคาซื้อขายกันในขณะเวลาที่คืนปืน ซึ่งกระทรวงมหาดไทยแจ้งว่า ราคา ๒,๕๐๐ - ๒,๕๐๐ บาท แต่ผู้ร้องขอเพียง ๑,๒๐๐ บาท จึงควรให้กระทรวงกลาโหมคืนปืนให้แก่ผู้ร้องหรือมิฉะนั้นก็ให้ใช้ราคา ๑,๒๐๐ บาท แก่ผู้ร้อง

ก. ความมุ่งหมาย

ความมุ่งหมายหลักก็คือเพื่อให้พลเมืองช่วยเหลือราชการทหาร โดยมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนใหญ่ คือรักษาความเป็นอธิปไตยของชาติ หากไม่ปรากฏเกณฑ์ในการดำเนินการแล้วย่อมจะเป็นผลร้ายหรืออาจนำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชน เพราะทางคณะประชาชนอาจจะมีการหลบเลี่ยงปิดบังส่วนทางฝ่ายผู้มีอำนาจเกณฑ์อาจกระทำการผิด ๆ เป็นอันมาก

บันทึกความเห็นคณะกรรมการพิจารณาเรื่องราร้องทุกข์ เรื่องนายชัยเฉลิม นาคะประเวศ ขอคืนปืนที่ทางราชการทหารเกณฑ์ไปใช้ราชการหรือขอให้คืนใช้ราคา ลง ๑๗ เมษายน ๒๔๕๐.

การวางกฎเกณฑ์การปฏิบัติให้แก่ซึ่งฝ่ายผู้ถูกเกณฑ์และผู้มีอำนาจเกณฑ์ รวมทั้งมีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนหรือปฏิบัตินอกกฎเกณฑ์ที่วางไว้ด้วย

ข. การเกณฑ์ในเวลาปกติ

การเกณฑ์ในเวลาปกตินี้จะเกณฑ์ได้แต่เฉพาะเมื่อกองทหารกำลังเคลื่อนที่ไป เพื่อทำการซ้อมรบหรือเพื่อทำการประลองยุทธหรือเพื่อไปฝึกยิงปืน หรือทำการตรวจตราหรือเคลื่อนย้ายจากที่ตั้งแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง

มีหลักที่เข้าใจกันคืออยู่ในราชการทหารว่า ถ้าไม่มีความจำเป็นอย่างยิ่งแล้ว จะไม่ใช้สิทธิตามกฎหมายนี้ เพราะตามปกติฝ่ายทหารก็ได้พยายามจัดหาสะสมบรรดายุทธปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ที่จำเป็นจะต้องใช้ไม่ว่าในเวลาปกติหรือเวลาสงคราม หรือในเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึก โดยเตรียมพร้อมไว้อยู่เสมอ ทั้งการใช้สิทธิในการเกณฑ์นั้น อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน เป็นการกระทบกระเทือนสิทธิของเจ้าของทรัพย์สิน และสิทธิของบุคคลอยู่มาก จึงได้ใช้วิธีจัดหาโดยวิธีการธรรมดาาก่อน เช่น เช่า หรือซื้อ เป็นต้น เมื่อไม่สามารถใช้วิธีการธรรมดาข้างกล่าวได้ จึงจะใช้สิทธิในการเกณฑ์

๑) ผู้มีอำนาจเรียกเกณฑ์

เจ้าหน้าที่ดังต่อไปนี้ผู้มีอำนาจเรียกเกณฑ์ได้ คือ

ก) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ข) ผู้บัญชาการมณฑลทหารบก

ค) ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก

ง) นายทหารซึ่งผู้มีอำนาจเรียกเกณฑ์ตาม ก. ข. ค. มอบอำนาจให้

๒) ผู้มีหน้าที่ออกหมายเกณฑ์

เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นมีหน้าที่รับใบเรียกเกณฑ์และออกหมายเกณฑ์คือ

ก) ผู้ว่าราชการจังหวัด

ข) นายอำเภอ

ค) กำนัน

๓) ผู้ถูกเกณฑ์

ได้แก่บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล เช่นห้างหุ้นส่วนบริษัท สมาคม หรือ มูลนิธิ ฯลฯ ใด ๆ อยู่ในอำนาจที่จะเกณฑ์ให้บุคคลหรือนิติบุคคลราชการทหารได้ทั้งสิ้น

๔) พื้นที่ในการเกณฑ์

พื้นที่ในการเกณฑ์ได้แก่พื้นที่ภายในเขตปกครองตามปกติ

๕) สิ่งที่เกณฑ์ได้

ก) ที่สำหรับใช้เป็นที่พักแรมในยามและตั้งกระโจมผ้า โรงทหารชั่วคราว สำนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงิน ฯลฯ

"การพักแรมในยาม" หมายความว่า การจัดให้ทหารและสัตว์พาหนะกับสิ่งของ เครื่องใช้ที่ทหารนำมานั้นได้มีเครื่องป้องกันแดดหรือฝนเพียงพอ กับให้มีฟางหญ้าหรือสิ่งอื่น ๆ มีปริมาณพอสมควรเพื่อเป็นที่พักชั่วคราวได้ รวมทั้งการเลี้ยงอาหารเข้าเย็นแก่ทหารให้พอแก่การบริโภคกับให้อาหารแก่สัตว์พาหนะตลอดเวลาเข้าเย็นด้วย

"การพักแรมในเรือน" หมายความว่า การจัดที่ในเคหะสถานให้แก่ผู้ที่มีสิทธิจะพักแรมในเรือน (เฉพาะนายทหารชั้นสัญญาบัตรเท่านั้นที่มีสิทธิพักแรมในเรือนได้) รวมทั้งการเลี้ยงดูประจำวัน เช่นที่เจ้าของสถานที่นั้นมิได้อยู่เองด้วย

ข) เสบียงอาหารทุกอย่างสำหรับคนหรือสัตว์ กำนันเชื้อเพลิง อย่างอื่น ๆ แต่จะต้องเหลือให้แก่ผู้ถูกเกณฑ์ให้มีปริมาณเพียงพอที่จะให้บริโภคเองได้ไม่น้อยกว่า ๑๐ วัน แต่ถ้ายู่นั้นเป็นพ่อค้าและถูกเกณฑ์เอาสินค้าที่ขายจะต้องให้เหลือสิ่งของนั้นไว้มีปริมาณเท่ากับที่ผู้นั้นได้ขายไปแล้วใน ๑๐ วันสุดท้าย

ค) สัตว์พาหนะต่าง ๆ เช่น ม้า ชี ม้าต่าง ม้าลาก โค กระบือ และสัตว์พาหนะอื่น ๆ พร้อมทั้งเครื่องผูกติดกับเครื่องใช้สำหรับสัตว์พาหนะนั้น ๆ

ง) ยานพาหนะทั้งปวงรวมทั้งเรือและรถทุกชนิดที่เดินนรารวมพร้อมด้วยเครื่องมือและเครื่องใช้สำหรับซ่อม

การเกณฑ์ไฟนั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอาจเข้ายึดถือครอบครองทาง
รถไฟ อุปกรณ์รถไฟ พัสตุ และสิ่งอื่น ๆ อันจำเป็นสำหรับการใช้รถไฟ การจัดอำนาจการ
รถไฟ และการซ่อมแซมทางรถไฟทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ตลอดจนคนงานรถไฟถ้าจำเป็น

การเกณฑ์รถไฟหรือเครื่องมือเครื่องใช้ ฯลฯ สำหรับสร้างทางรถไฟ
อาจทำได้หลายครั้งแล้วแต่ความต้องการในราชการทหาร

จ) คนขับหรือผู้ควบคุมสัตว์หรือยานพาหนะดังกล่าวในข้อ ค. และ ง.

ฉ) คนหาหนามในเมื่อไม่สามารถใช้สัตว์หรือยานพาหนะดังกล่าวในข้อ

ค. และ ง.

๖) ข้อควรระลึกในการเกณฑ์

การเกณฑ์นั้นควรระลึกเสมอว่า

ก) พยายามอย่าให้การประกอบอาชีพของราษฎรติดขัดถึงกับเมื่อถูก
เกณฑ์แล้วทำให้เกิดความอศอยาก

ข) พยายามให้การบริหารงานส่วนราชการอื่นดำเนินไปด้วยดี เช่น
เกณฑ์รถยนต์สร้างทางมาใช้มากเกินไปยอมทำให้งานสร้างทางชะงัก ฉะนั้นจึงควรเกณฑ์
เมื่อไม่มีที่อื่นและเมื่อจำเป็นโดยแท้จริง

ค) พยายามให้การคมนาคมสาธารณะและการเศรษฐกิจของชาติ
ดำเนินไปได้อย่างดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

๗) การยกเว้นการเกณฑ์

ก) รถและม้าของผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ

ข) ยานพาหนะ ม้า หรือ สัตว์พาหนะที่ใช้ในราชการกรมไปรษณีย์

โทรเลข

ค) ม้าผู้หรือแม่ม้า โคผู้ หรือแม่โคที่จำเป็นสำหรับใช้ในการผสม
หรือที่เป็นของบุคคลซึ่งได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้ทำการผสม

ง) บรรดาเรือบรรทุกคนโดยสารหรือเรือเดินไปรษณีย์เป็นการประจำ
ซึ่งไม่เปลี่ยนแปลงกำหนดวัน เวลาเดินเรือที่เคยเดินอยู่เป็นปกติ

จ) บุคคลซึ่งได้รับยกเว้นตามสิทธิสัญญาไมตรีหรือตามกฎหมายที่ใช้
ในเวลานั้น เพื่อประโยชน์ของบุคคลที่ได้รับการยกเว้นเหล่านี้ ถ้าร้องขอเจ้าหน้าที่ฝ่าย
ปกครองท้องที่จะออกใบยกเว้นไว้ด้วย

๓) สำนักงานต่าง ๆ ของรัฐบาล

๔) สถานทูต สถานกงสุล หรือโรงเรียนของรัฐบาลต่างประเทศ

๕) ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข

๖) โรงพยาบาลคนเสียจริต โรงพยาบาลคนตาบอด โรงพยาบาล
คนหูหนวก โรงพยาบาลโรคจิตต้อ โรงเรียนเด็กกำพร้า

๗) โรงเรียน

สำหรับเรือนโรงที่ใช้สำหรับพักรถไฟนั้นไม่ได้รับการยกเว้น แต่ถ้าเกณฑ์
แล้วต้องใช้เฉพาะสำหรับพักรถไฟเท่านั้น

๔) การผ่อนผันในการเกณฑ์

ก) ผู้ถูกเกณฑ์ได้จัดเคหาสถานของตนเป็นที่พักแรมในเรือนอาจได้รับ
ผ่อนผันให้จัดที่พักอื่นซึ่งอยู่ใกล้เคียงแทนได้

ข) หญิงที่อยู่โดยลำพังหรืออยู่กับหญิงอื่นหรือเด็กอาจร้องขอผ่อนผันจาก
การจัดที่พักแรมในบ้านหรือในเรือนพักที่ตนอยู่ได้ แต่หญิงนั้นต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายอันเกิดจาก
การที่ต้องจัดหาที่พักแรมในบ้านหรือในเรือน ณ ที่อื่นแทน

๕) ระยะเวลาในการเกณฑ์

การเกณฑ์จะกระทำได้ทุก ๆ ปี แต่สำหรับพลเมืองคนหนึ่งในปีหนึ่ง
ไม่ให้เกณฑ์เกินกว่า ๑๐ วัน ถ้าปีใดไม่มีการเกณฑ์หรือมีการเกณฑ์แต่น้อยกว่า ๑๐ วัน
กำหนดเวลา ๑๐ วัน หรือเศษของ ๑๐ วัน ที่เหลืออยู่นั้น จะยกมารวมเข้ากับกำหนดเวลา
ของปีต่อ ๆ ไปไม่ได้

๑๐) วิธีดำเนินการเรียกเกณฑ์

การเรียกเกณฑ์กระทำได้ ๓ วิธี คือ

ก) การเรียกเกณฑ์เป็นลายลักษณ์อักษร เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารผู้มีอำนาจเรียกเกณฑ์ต้องออกใบเรียกเกณฑ์เป็นลายลักษณ์อักษรใบเรียกเกณฑ์ต้องลงวัน เดือน ปี และระบุรายการดังต่อไปนี้

- (๑) สิ่งที่เกิด
- (๒) จำนวนคนหรือสัตว์หรือปริมาณสิ่งที่ต้องการ
- (๓) รายละเอียดว่าความสามารถของคนที่จะใช้เฉพาะการต่าง ๆ หรือคุณลักษณะของสิ่งของหรือสัตว์ ซึ่งเจ้าหน้าที่เห็นว่าควรต้องระบุเป็นเรื่อง ๆ ไป
- (๔) กำหนดเวลาที่ต้องการคนหรือสัตว์หรือสิ่งของไว้ช้านานเพียงใดเท่าที่สามารถกำหนดได้
- (๕) ค่าปลงและกำหนดเวลาที่จะให้คนไปประชุมรวมกันหรือที่จะให้ส่งมอบหรือนำสัตว์หรือสิ่งของไป

ในการเกณฑ์ที่พักแรมในหมู่บ้านหรือในเรือนเพื่อใช้ราชการทหารนั้น ใบเรียกเกณฑ์ต้องลงวันเดือนปีและระบุรายการดังต่อไปนี้ด้วยคือ

- (๑) นามกรมกองทหารที่จัดพักแรมในหมู่บ้านหรือในเรือน
- (๒) จำนวนนายทหารสัญญาบัตรหรือนายทหารชั้นประทวนและพลทหาร
- (๓) จำนวนพาหนะที่พาไปด้วย
- (๔) กำหนดเวลาที่ระพักอยู่ในที่นั้นนานเพียงใดเท่าที่สามารถกำหนดได้
- (๕) เวลาที่กองทหารจะมาถึงในท้องถิ่นนั้น

ข) การเรียกเกณฑ์ด้วยวาจา

การเรียกเกณฑ์ด้วยวาจาจะกระทำได้คือ ในระหว่างเวลาซ้อมรบหรือระดมยุทธ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารผู้มีอำนาจเรียกเกณฑ์จะเรียกด้วยวาจาเกี่ยวกับ

๑) นำสำหรับใช้ไม่พอกความต้องการของทหาร บรรดา
ผู้ที่อยู่ในที่ซึ่งมีคาน้ำพุ บ่อน้ำ สระน้ำ จำต้องขอมิให้กองทหารใช้น้ำนั้น สำหรับทหารและ
สัตว์พาหนะของทหาร

สิทธิที่จะใช้น้ำนี้ขยายไปถึงสิทธิที่จะ เข้าออกในที่นั้นด้วย
และถ้าเกิดการเสียหายแต่อย่างใด จะเรียกเงินทดแทนหรือค่าเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใด
ไม่ได้

๒) เตาเผาเหล็กหรือเครื่องมือตีเหล็กพร้อมทั้ง เครื่อง ไขและ
เครื่องประกอบอื่น ๆ ในกรณีนี้ จะต้องมอบเอกสารแก่ผู้ถูกเกณฑ์เพื่อแสดงว่าได้เกณฑ์
สิ่งใดบ้าง และต้องมีการคิดและจ่ายเงินค่าทดแทนให้ด้วยตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ
เกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๖๔

ค) การเรียกเกณฑ์โดยทางโทรเลข

ในกรณีมีราชการฉุกเฉินเร่งร้อนจะเกณฑ์โดยทางโทรเลขก็ได้
แต่จะต้อง ออกใบเรียกเกณฑ์และหมายเกณฑ์หรือเอกสารที่จำเป็นอื่น ๆ ส่งตามไปภายหลัง
เช่นเดียวกับการเกณฑ์ตามปกติ

ก่อนที่เจ้าหน้าที่ทหารจะ ออกใบ เรียกเกณฑ์ที่พักรวมในบ้าน
พักรวมในเรือน เสบียงอาหาร ถ่าน เชื้อเพลิง เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอาจขอให้เจ้าหน้าที่
ปกครองท้องที่ในตำบลนั้นช่วยเหลือ เพื่อตรวจตรา และอนุมานว่า มีสิ่งใดที่จะเกณฑ์ได้บ้าง
เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ออกใบเรียกเกณฑ์แล้ว ให้ส่งมอบ
ใบเรียกเกณฑ์แก่เจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ผู้มีอำนาจในตำบลที่จะทำการเกณฑ์ให้ทราบล่วงหน้า
ก่อนถึงกำหนดเกณฑ์ไม่น้อยกว่า ๗ วัน เพื่อเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ที่มีเวลาพอที่จะดำเนิน
การได้เว้นแต่เป็นราชการฉุกเฉินเร่งร้อนก็ไม่จำเป็นต้องแจ้งล่วงหน้า

๑๑) วิธีดำเนินการออกหมายเกณฑ์

เมื่อเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ได้รับใบเรียกเกณฑ์แล้ว ให้ออกหมาย
เกณฑ์ไปยังผู้ถูกเกณฑ์โดยเร็ว หมายเกณฑ์จะต้องลงวัน *คือ* ปี และระบุ

- ก) นามและถิ่นที่อยู่ของผู้ถูกเกณฑ์
- ข) รายละเอียดที่ระบุไว้ในใบเรียกเกณฑ์
- ค) ลงลายมือชื่อตำแหน่งหน้าที่ผู้ออกหมายเกณฑ์

หมายเกณฑ์นี้จัดส่งตรงไปยังผู้ถูกเกณฑ์ เว้นแต่การเกณฑ์ที่พักรวม
 ในบ้านหรือในเรือน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร เป็นผู้มอบให้แก่ผู้ถูกเกณฑ์นั่นเอง

ถ้าได้มีการเกณฑ์ที่พักรวมในบ้านหรือในเรือนให้เจ้าหน้าที่ปกครอง
 ท้องที่แบ่งและจัดสรรเป็นส่วน ๆ และแบ่งจำนวนนายทหารสัญญาบัตร นายทหารประทวนและ
 พลทหารให้เข้าพักรวมตามที่เห็นเหมาะสม หมายเกณฑ์ชนิดนี้ต้องลงวันเดือนปีที้ออกหมาย
 และระบุนามถิ่นที่อยู่ผู้ถูกเกณฑ์ ชนิดบ้านเรือนและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นซึ่งผู้ถูกเกณฑ์จะต้อง
 มอบให้แก่ทหารจำนวนนายทหารสัญญาบัตรหรือชั้นประทวนและพลทหารที่จะจัดให้พักรวมใน
 บ้านหรือพักรวมในเรือนหรือในอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นของผู้ถูกเกณฑ์ จำนวนและชนิดสัตว์
 พาหนะที่จะมาพักในที่เดียวกัน กำหนดเวลาที่จะพักอยู่นานเพียงใดโดยระบุลงในใบเรียกเกณฑ์
 เวลาที่คาดคะเนว่าทหารจะมาถึงและพัก ณ ที่นั้น ในหมายเกณฑ์นี้จะต้องมีค่าคือผู้ถูกเกณฑ์
 ว่าจะจะต้องให้อาหารประจำวันแก่นายทหารสัญญาบัตรอย่างเดียวกับที่ผู้ถูกเกณฑ์บริโภคเอง
 อาหารเช้าและเย็นให้เพียงพอแก่นายทหารชั้นประทวนและพลทหาร อาหารแก่สัตว์ทุกเช้าเย็น

ค่าใช้จ่ายในการนำสัตว์หรือสิ่งที่ถูกเกณฑ์ ผู้ถูกเกณฑ์เป็นผู้ออก ถ้าไม่
 สามารถจะออกค่าใช้จ่ายได้จริง เจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่นั้นต้อง ออกแทนไปก่อน

ในการเกณฑ์สิ่งของหรือสัตว์ ถ้าเจ้าของหรือผู้จัดการไม่อยู่ เจ้า
 หน้าที่ปกครองท้องที่มีอำนาจเรียกผู้แทน ตัวแทน ลูกจ้าง หรือผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาของเจ้าของ
 หรือผู้จัดการมากระทำตามหมายเกณฑ์ให้สำเร็จไปโดยเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ดูแลควบคุมการ
 ปฏิบัติตามหมายเกณฑ์แทน เพื่อรักษาประโยชน์ของผู้ไม่อยู่

เจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ซึ่งจัดให้สำเร็จกิจการเกณฑ์พลเมืองอุทหนุ
 ราชการทหารโดยแบ่งสันปันส่วนให้พลเมืองต่างรับภาระให้เสมอภาคตามฐานานุรูป และให้
 ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันรับภาระไปเท่าที่สามารถจะจัดได้

ในการเกณฑ์คราวใดก็ตาม หากเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นจะจัดซื้อหรือจัดหามาส่งมอบให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยตรง แทนที่จะเกณฑ์ให้พลเมืองจัดส่งก็ทำได้ แล้วไปแบ่งเฉลี่ย ค่าใช้จ่ายเอาจากพลเมืองทั้งหมดในท้องถิ่นที่อาจะถูกเกณฑ์นั้น ส่วนเงินทดแทนที่จะได้ภายหลังก็ให้แบ่งเฉลี่ยโดยวิธีเดียวกัน แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นต้องยื่นบัญชีต่อกระทรวงมหาดไทยภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันเกณฑ์

ถ้าผู้ถูกเกณฑ์ไม่สามารถนำสัตว์หรือสิ่งของที่ถูกเกณฑ์มาส่งมอบตามเวลาต้องรับแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้ออกหมายทราบทันที เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นต้องจัดมาส่งแทน โดยคิดค่าใช้จ่ายจากผู้ถูกเกณฑ์

ถ้าขณะที่เรียกเกณฑ์นั้นไม่มีสัตว์หรือสิ่งของพอกับจำนวนที่เรียกเกณฑ์ เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นต้องรายงานให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารผู้ออกไปเกณฑ์ทันที

เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นผู้ออกหมายเกณฑ์เก็บสำเนาใบเรียกเกณฑ์ไว้ที่สำนักงาน กับจกรายงานให้ละเอียดแสดงวัน เดือน ปี ที่ออกหมายเกณฑ์ ความมุ่งหมาย และกำหนดเขต แห่งการเกณฑ์ นาม และถิ่นที่อยู่ของผู้ถูกเกณฑ์ ระยะเวลาการเกณฑ์ การคำนวณเงินทดแทน และข้อความอื่น ๆ ที่เห็นควรต้องจด

๑๒) การเลี้ยงดูผู้ถูกเกณฑ์

คนที่ถูกเกณฑ์ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเลี้ยงดู เช่นเดียวกับทหาร ถ้าเจ็บป่วยก็ให้ได้รับการรักษาพยาบาล เช่นเดียวกับทหาร และอาจปล่อยให้พ้นการเกณฑ์ไปก็ได้ ถ้าจะเป็นอันตรายแก่ผู้ถูกเกณฑ์

๑๓) การชักชวนไม่ปฏิบัติตามหมาย

ถ้าผู้ถูกเกณฑ์ชักชวน คือไม่ยินยอมปฏิบัติตามหมายเกณฑ์โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นจะต้องแจ้งตักเตือนไปยังผู้ถูกเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม ถ้ายังชักชวนไม่ปฏิบัติตาม ให้ส่งเรื่องให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการทางคดี

ถ้าเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นไม่ปฏิบัติตามใบเรียกเกณฑ์โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันสมควรหรือไม่แจ้งตักเตือนไปยังผู้ถูกเกณฑ์ซึ่งไม่ปฏิบัติตามหมายเกณฑ์ให้เจ้าหน้าที่

ฝ่ายทหารเสนอเรื่องต่อผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น

๑๔) การส่งคืน

สัตว์หรือสิ่งของที่ได้เกิดมา เมื่อหมดความต้องการสำหรับราชการทหารแล้ว ก็ให้คืนแก่ผู้ถูกเกณฑ์โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารติดต่อกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นแจ้งให้ผู้ถูกเกณฑ์ทราบว่าคืนให้ ณ ตำบล วัน เวลา ใด โดยผู้ถูกเกณฑ์ทำใบรับหรือเซ็นชื่อไว้ในใบรับลงวันเวลาที่รับไว้ให้ถูกต้อง

๑๕) เงินทดแทนและค่าเสียหาย

การเกณฑ์พลเมืองอุทหนุณราชการทหารนั้น ผู้ถูกเกณฑ์มีสิทธิเรียกเงินทดแทนและค่าเสียหายได้ เว้นแต่จะได้มีบทบัญญัติเป็นอย่างอื่น

ถารถไฟหรือเรือบรรทุกทุกสายใด เมื่อถูกเกณฑ์ให้ช่วยราชการทหารแล้วลูกจ้างหรือคนงานของรถไฟหรือเรือบรรทุกที่ถูกเกณฑ์นั้นจะต้องทำการให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็ตาม จะจ่ายเงินทดแทนให้แก่ลูกจ้างหรือคนงานเหล่านั้นไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ตามปกติที่ต้องปฏิบัติและได้รับค่าจ้างสำหรับการนั้นอยู่แล้ว

๑๖) ใบรับ

การเกณฑ์ทุกอย่างต้องส่งมอบใบรับแก่ผู้ถูกเกณฑ์แสดงประเภทแห่งการเกณฑ์และระบุว่าผู้ถูกเกณฑ์ได้ปฏิบัติตามเกณฑ์อย่างไร

ใบรับนี้เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นจะต้องมอบในขณะที่ได้รับสัตว์หรือสิ่งของจากผู้ถูกเกณฑ์เพื่อส่งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารต่อไป

ใบรับสำหรับการใช้เคหสถานให้ส่งมอบให้แก่ผู้ถูกเกณฑ์ในขณะที่ทหารออกจากที่นั้น

ใบรับในการเกณฑ์แรงงานให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเป็นผู้ออกให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเป็นผู้ส่ง และเมื่อใช้งานแล้วก็ออกใบรับให้แก่ผู้ถูกเกณฑ์ในขณะที่ปล่อยตัวกลับอีกครั้งหนึ่ง

ใบรับที่มอบให้ดังกล่าวแล้ว ต้องแสดงชนิดและจำนวนสัตว์หรือสิ่งของที่
ได้เกณฑ์ และถ้าของ นั้น เช่นชนิดที่ต้องส่งคืนก็ให้ระบุในใบรับด้วยว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้
ยึดถือไว้นานเท่าใด

ใบรับสำหรับการใช้เคหสถานต้อง ระบุเวลาที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร เข้า
พักอาศัยและ เวลาที่ออกจากที่นั้น

เอกสารแทนใบรับที่ออกให้แก่คนขับหรือคนหาหมานั้นต้อง แล่งกิจการ
งานและ เวลาที่ไ้ทำงานให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมงานนั้นลง นามกำกับไว้และระบุว่ากิจการนั้น ๆ
ได้สำเร็จบริบูรณ์แล้วด้วย

ใบรับต่าง ๆ นั้นต้องลงลายมือชื่อเจ้าหน้าที่ผู้ออกใบรับด้วย ถ้าเป็น
เรื่องเรียกใช้แรงงาน ในใบที่จะมอบให้ในเวลาปล่อยตัวผู้ถูกเกณฑ์ ต้องลงลายมือชื่อผู้
ควบคุมงานกำกับไว้ด้วย

ใบรับนั้นทางปฏิบัติมักทำเป็น ๓ ท่อน ท่อนที่ ๑ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร
ยึดไว้เป็นหลักฐาน ท่อนที่ ๒ มอบให้เจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ ท่อนที่ ๓ ให้ผู้ถูกเรียกรับไป
การรับของ นั้นควรใช้กรรมการตรวจรับตามระเบียบของการจัดซื้อ
ทางราชการ

๑๗) การคำนวณเงินทดแทน

การคำนวณเงินค่าทดแทนที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะต้องจ่ายนั้น มีหลัก
เกณฑ์ดังต่อไปนี้

ก) ค่าเช่าที่สำหรับการพักรมในบ้าน หรือค่าเช่าเคหสถาน ให้
เจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ผู้ออกหมายเกณฑ์ เป็นผู้กำหนดตามอัตราค่าเช่าบ้านหรืออสังหาริมทรัพย์
อย่างอื่นในท้องที่นั้น

ข) เงินทดแทนสำหรับเสบียงอาหาร หรือถ่านและ เชื้อเพลิง อย่างอื่น
ให้กำหนดตามราคากลางที่ซื้อขายกันอยู่ในท้องที่นั้น ~~แต่ต้องระวังว่าของที่มีสภาพดินไป~~
ด้วยการใช้ นั้น พึงคำนวณโดยราคาซื้อไม่ใช่ราคาเช่า

ค) ค่าเช่าสัตว์พาหนะหรือยานพาหนะกำหนดตามอัตราธรรมดาที่เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นได้เคยจ่ายในเวลาที่เกณฑ์มาใช้ราชการในจังหวัดนั้น โดยไม่คิดถึงราคาที่สูงขึ้นชั่วคราว เช่น เนื่องจากมีงานหนักชั่วคราวในท้องถิ่นนั้น เป็นต้น

ง) สินจ้างสำหรับคนขับหรือคนอื่น ๆ ให้กำหนดตามอัตราธรรมดา เช่นเดียวกับในข้อ ค. แต่ค่าเช่าเรือหรือยานพาหนะอย่างใด ๆ ที่เกินบนรายนั้น อาจกำหนดให้ตามอัตราที่กระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้ หรือจะใดกำหนดต่อไป

จ) ถ้าผู้ถูกเกณฑ์ต้องนำสัตว์หรือสิ่งที่ถูกเกณฑ์ไปส่งในท้องที่จังหวัดอื่น ผู้ถูกเกณฑ์มีสิทธิได้ค่าใช้จ่ายในการนั้นเท่าที่ควรเสียไปจริง ถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นเป็นผู้ต้องจ่ายก็ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารผลักใช้ให้ต่อไป

ฉ) ค่ารถไฟ รถราง หรือ รถรับส่งคนโดยสารหรือยานพาหนะอย่างอื่น ที่ทำการรับส่งคนโดยสารเป็นการประจำ หรือโดยกำหนดเวลานั้น ต้องถูกเกณฑ์ให้ช่วยราชการทหารก็ให้จ่ายค่าทดแทนให้ไม่เกิน ๑ ใน ๓ ของเงินค่าโดยสารที่ได้ตามปกติ

๑๘) วิธีจ่ายเงินค่าทดแทน

นายอำเภอท้องที่เป็นผู้มีหน้าที่จ่ายเงินทดแทนหรือมอบใบสำคัญแทนตัวเงินแล้วแต่อย่างไรจะสะดวกให้แก่ผู้ที่นำใบรับหรือเอกสารแทนใบรับกลับมาส่งคืน ในการนี้จะต้องสอบสวนให้แน่ใจก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่ได้รับใบรับหรือเอกสารนั้นไว้ เนื่องจากกาที่ต้องถูกเกณฑ์ และได้จัดส่งสิ่งที่เกณฑ์ให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารแล้วและถูกต้องตัวบุคคลแล้ว

ถ้ามอบใบสำคัญแทนตัวเงินแก่ผู้ถูกเกณฑ์ ใบสำคัญนั้นจะต้องมีรายละเอียดซึ่งที่ไต่ลงไว้ในใบรับหรือเอกสารแทนใบรับ นอกจากนั้นจะต้องระบุไว้ในใบรับหรือเอกสารแทนใบรับด้วยว่า ได้จ่ายเงินหรือมอบใบสำคัญแทนตัวเงินให้แล้ว และให้ผู้รับเงินลงนามหรือพิมพ์ลายนิ้วมือไว้ท้ายข้อความนั้น

เมื่อนายอำเภอได้จ่ายเงินทดแทนในการเกณฑ์ไปแล้ว เพื่อที่จะได้รับเงินผลใช้คืน นายอำเภอจะต้องรวบรวมใบรับที่ผู้ถูกเกณฑ์ได้นำกลับมาส่งคืนเป็นสำคัญนั้นส่งไปยังเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารให้แก่ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก หรือผู้บัญชาการมณฑลทหารบก

แล้วแต่ผู้ใดจะเป็นผู้ใหญ่ในตำบลนั้นเป็นคราว ๆ โดยมีระยะเวลาต่างกันไม่เกินกว่าเดือนละ ๑ ครั้ง

เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะจ่ายเงินผลักใช้ให้แก่นายอำเภอแต่เฉพาะตามใบรับที่มีลายเซ็นนามและมีพิมพ์ลายนิ้วมือของผู้ถูกเกณฑ์ แสดงว่าผู้นั้นได้รับเงินไปจากนายอำเภอแล้ว

ถ้าคนงานที่ถูกเกณฑ์เป็นจำนวนหลายวัน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะจ่ายเงินทดแทนให้เต็มจำนวนหรือบางส่วนที่ผู้นั้นมีสิทธิได้รับ แต่ถ้าได้จัดที่พักและอาหารด้วยก็ให้หักออกเสีย ๑ ใน ๔ ส่วนของเงินทดแทนที่ให้เป็นรายวัน เมื่อจ่ายให้แล้วเท่าใดให้แจ้งไว้ในใบรับ และมอบให้คนงานในเวลาปล่อยตัวไปเพื่อนายอำเภอจะได้หักออกจากราคาที่ต้องจ่ายอีก

๑๕) ทางแก่เมื่อไม่พอใจค่าทดแทน

ถ้าผู้ถูกเกณฑ์เห็นว่าเงินทดแทนที่นายอำเภอกำหนดให้ นั้นไม่เพียงพอให้เรียกร้องในทันทีขณะที่ยื่นใบรับหรือเอกสารต่อนายอำเภอ ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ให้นายอำเภอส่งข้อเรียกร้องนั้นไปยังผู้บังคับการจังหวัดทหารบก หรือบัญชาการมณฑลทหารบก ภายใน ๑๐ วัน เพื่อตรวจพิจารณาคำร้องและกำหนดจำนวนเงินทดแทนใหม่หรือคงไว้

ถ้าผู้ถูกเกณฑ์ไม่พอใจในจำนวนเงินทดแทนที่กำหนดมาให้ใหม่นี้ก็อาจนำคดีไปฟ้องร้องยังศาลได้ภายในกำหนด ๑ เดือน ถ้ามิได้ฟ้องร้องภายใน ๑ เดือนให้ถือว่าผู้ถูกเกณฑ์ยอมรับเงินทดแทนตามจำนวนที่ใดที่กำหนดให้ นั้น และให้จ่ายเงินไปตามจำนวนนั้น

๒๐) ค่าเสียหาย

เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายสำหรับการเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สัตว์หรือสิ่งของที่เกณฑ์มาในระหว่างใช้การ

ในการซ่อมรถหรือประลองยุทธหรือฝึกหัดยิงปืนนั้น ถ้ามีการเสียหายเกิดขึ้น ผู้มีส่วนได้เสียเรียกร้องค่าเสียหายได้ในเวลาไม่ช้ากว่า ๓ วัน ภายหลังจากทหารออกจากที่นั้น แต่จะเรียกร้องค่าเสียหายที่ เกิดขึ้นแต่ที่คืนที่มิได้มีการเพาะปลูกไม่ได้

การร้องขอค่าเสียหาย ให้ยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารผู้มีอำนาจเรียกเกณฑ์ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารออกจากสถานที่หรือขณะที่สังคนสัตว์หรือสิ่งของหรือยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นไม่ช้ากว่า ๑ วัน ภายหลังจากกองทหารได้จากไป หรือได้สังคนสัตว์หรือสิ่งของในกรณีเช่นนี้ เจ้าหน้าที่ผู้รับคำร้องจะต้องทำการสอบสวนให้แน่ชัดเท่าที่จะทำได้ว่าการเสียหายมีจริงเพียงใดแล้วทำรายงานการสอบสวนขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร

เงินค่าเสียหายนี้ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร เป็นผู้จ่ายให้ตามควรแก่การเสียหายที่ได้สอบสวนแล้ว ในขณะที่ออกจากสถานที่หรือสังคนสัตว์หรือสิ่งของนั้น

ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารผู้มีอำนาจสั่งเกณฑ์ ณ ที่นั้น คั้งกรรมการฝ่ายทหารและพลเรือนขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อวินิจฉัยกำหนดจำนวนค่าเสียหายและแจ้งคำวินิจฉัยเป็นลายลักษณ์อักษรไปให้ผู้มีส่วนได้เสียนั้นทราบภายใน ๑ เดือน นับแต่วันเรียกร้อง กรรมการที่ตั้งประกอบด้วย นายทหารชั้นนายพัน ๑ นาย นายทหารชั้นนายร้อย ๑ นาย และเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นในตำบลนั้น ซึ่งมีตำแหน่งเป็นนายอำเภอ กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน ๑ นาย

ถ้าไม่เป็นที่ตกลงกันในเรื่องค่าเสียหายความที่คณะกรรมการดังกล่าวกำหนด ให้ผู้ถูกเกณฑ์ยื่นคำร้องต่อศาลท้องถิ่นเพื่อกำหนดค่าเสียหายให้ ทั้งนี้ต้องยื่นคำร้องภายใน ๑ เดือน นับแต่วันที่คณะกรรมการวินิจฉัยให้ทราบ ศาลกำหนดอย่างไร เป็นอันถึงที่สุด

๒๑) การทำบัญชีสำมะโนครัว

ในเดือนแรกของปีทุก ๆ ระยะเวลา ๓ ปี ให้นายอำเภอจัดทำบัญชีสำมะโนครัวสถานที่ซึ่งปวงในเขตอำเภอของตน สำหรับการพักแรกในบ้านหรือพักแรมในเรือนส่งไปยังกระทรวงกลาโหม

ในเดือนแรกของปีทุกระยะ ๒ ปี ให้เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นทำบัญชีบรรดาศักดิ์ พาหนะ ยานพาหนะที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอาจเกณฑ์ได้ในยามต้องการ และให้นายอำเภอรวบรวมส่งกระทรวงกลาโหม

เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร อาจออกไปตรวจสัตว์ที่ขึ้นทะเบียนไว้ในบัญชีนั้น
ได้ไม่เกินปีละหนึ่งครั้ง

ทรัพย์สินใดที่ไม่อยู่ในบัญชี ไม่เป็นเหตุให้ยกเว้นในการเรียกเกณฑ์

ค. การเกณฑ์พลเมือง อุทหนุนราชการทหารในภาวะไม่ปกติ

คำว่า "ภาวะไม่ปกติ" หมายถึง ภาวะสงครามและภาวะการใช้กฎ
อัยการศึก

ในภาวะสงคราม เริ่มเรียกเกณฑ์ได้ตั้งแต่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศ
กระแสพระบรมราชโองการให้เรียกระดมพลเป็นต้นไป

ในภาวะประกาศใช้กฎอัยการศึก เริ่มเรียกเกณฑ์ได้ตั้งแต่วันที่ได้ประกาศ
กระแสพระบรมราชโองการให้ใช้กฎอัยการศึกเป็นต้นไป และให้ใช้เฉพาะในส่วนที่ให้ใช้
กฎอัยการศึกเท่านั้น การประกาศใช้กฎอัยการศึกโดยอำนาจของผู้บังคับบัญชาทหารไม่ก่อให้เกิดอำนาจการเกณฑ์ตามข้อนี้

บทบัญญัติว่าด้วยการเกณฑ์พลเมืองอุทหนุนราชการในภาวะปกติให้นำมาใช้
ในการเกณฑ์พลเมืองอุทหนุนราชการทหารในภาวะไม่ปกติด้วยโดยอนุโลม เว้นแต่จะมี
กำหนดไว้เป็นพิเศษในภาวะไม่ปกตินี้

๑) เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเรียกเกณฑ์ในภาวะไม่ปกติ

ก) เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเรียกเกณฑ์ในภาวะไม่ปกติได้แก่รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการมณฑลทหารบก ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก (ไม่ระบุ
ถึงผู้รับมอบอำนาจไว้)

ข) นายทหารผู้บังคับบัญชาทหาร ตั้งแต่ ๑ กองพันขึ้นไป เมื่อนำ
ทหารเข้าสู่สงครามหรือเมื่อผู้บังคับบัญชาทหารอยู่ในที่ที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก

๒) เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเกณฑ์

ได้แก่เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นเช่นในภาวะปกตินั่นเอง แต่ในความ
จำเป็นเร่งด่วนอาจเรียกเกณฑ์ได้โดยตรง แล้วแจ้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองทราบภายหลัง

๓) สิ่งที่เรียกเกณฑ์ได้

- ก) สิ่งที่เรียกเกณฑ์ได้ในเวลาปกติ
- ข) อาวุธ กระสุนดินปืนทุกชนิด
- ค) เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องอุปกรณ์ เครื่องกล ฯลฯ ที่จำเป็น
ต้องใช้สำหรับการสร้างหรือซ่อมแซมทางคมนาคมและยานพาหนะ
- ง) คนงาน คนนำทาง คนเดินข่าวสาร
- จ) สิ่งอื่นที่เป็นประโยชน์สำหรับใช้แต่งกายคน ผูกเทียมม้า หรือ
สัตว์พาหนะ เวชภัณฑ์
- ฉ) สิ่งอื่น ๆ ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นว่า เป็นประโยชน์และต้องใช้

เคยมีคำแนะนำในการเกณฑ์เมื่อปี ๒๔๘๕ ว่า ครัวเรือนนั้นห้ามเรียกเกณฑ์เด็ดขาด
หรือจะเกณฑ์เอาเครื่องแต่งกาย ทองรูปพรรณ ตลอดจนของทำนองเช่นว่านี้มาแลกเปลี่ยน
เป็นครัวเงินก็ไม่ได้ เฉพาะครัวเงินจะเกณฑ์ได้คือเมื่อได้รับคำสั่งจากชั้นแม่ทัพเป็นลายลักษณ์
อักษรเท่านั้น

เมื่อมีความจำเป็นเพื่อป้องกันชาติบ้านเมือง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
มีอำนาจที่จะสั่งโอนอสังหาริมทรัพย์หรือโรงเรือนอันพึงต้องใช้ในราชการทหารหรือที่นาจะ
ใช้ในการสร้างทางรถไฟ สะพาน บ่อ ท่อ ทำนบ หรือซ่อมแซมเรือ ฯลฯ ให้แก่เจ้าหน้าที่
ฝ่ายทหารได้ทันที โดยให้เจ้าหน้าที่ออกไปรับและจ่ายเงินตามราคาค่าอสังหาริมทรัพย์หรือ
โรงเรือนนั้น ๆ ให้โดยถือราคาปานกลางในท้องถิ่นนั้น

โรงงานหัตถกรรมต่าง ๆ อาจถูกเกณฑ์มาใช้ราชการทหารได้ และเพื่อให้ได้ผล
ตามความมุ่งหมายที่เกณฑ์นั้นอาจจัดให้อยู่ในความอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้

อย่างไรก็ตามมิให้ใช้โรงงานนั้นกระทำการอื่นนอกจากที่ได้เคยทำอยู่ เว้นไว้แต่จะได้รับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นพิเศษ

รถไฟ สายเร็วหรือรถทุกสิ่งที่อยู่ในเขตสงครามหรือเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอันเกี่ยวกับการจัดหรือเปลี่ยนแปลง การเดินรถหรือเดินเรือและไม่ต้องเสียค่าทดแทน เว้นแต่ต้องหยุดรถทุกคนโดยสารหรือสินค้าเกิน ๑๐ วัน จึงให้เงินทดแทน และแม้เจ้าหน้าที่จะมีได้ออกหมายเกณฑ์ก็ต้องให้ความสะดวกในการเดินทางของฝ่ายทหารก่อนการอื่น ๆ และไม่ต้องให้เงินทดแทนสำหรับการนี้

ถ้าเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามที่กล่าวในวรรคก่อน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอาจจัดการตามสมควรเพื่อให้การเดินทางเป็นไปตามที่เหมาะสมแก่ราชการ โดยฝ่ายรถไฟหรือสายเร็วหรือรถทุกสิ่งนั้นต้องออกค่าใช้จ่ายเอง อนึ่ง เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะถอนผู้อำนวยการรถไฟหรือผู้อำนวยการสายเคเบิลออกและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจะจัดให้นายทหารผู้สามารถเข้าทำงานแทนก็ได้

เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอาจจัดซื้อหรือเช่า โดยกำหนดราคาหรือค่าเช่าปานกลางในท้องถิ่นนั้น เมื่อสิ้นเวลาเกณฑ์แล้วเจ้าของสัตว์หรือยานพาหนะมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาสัตว์หรือยานพาหนะนั้นคืนได้ โดยเจ้าของต้องส่งเงินคืนตามราคาที่ตนได้รับเต็มจำนวนสัตว์และยานพาหนะอยู่ ณ ที่ใด ก็ต้องไปรับคืน ณ ที่นั้นเอง

การเกณฑ์คนงาน ให้เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นออกหมายเกณฑ์ไปยังบุคคลที่เหมาะสมแก่งานนั้น จะเป็นหมายเรียกเฉพาะตัวหรือจะออกหมายเกณฑ์ไปยังพลเมืองทั้งหมดในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ก็ได้

ผู้ถูกเกณฑ์เฉพาะตัวจะจัดผู้อื่นมาแทนตนไม่ได้

ถ้าผู้ถูกเกณฑ์ไม่ปฏิบัติตามหมายเกณฑ์ หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไม่ปฏิบัติตามใบเรียกเกณฑ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็มีอำนาจที่จะจัดการทุกอย่างตามความจำเป็น เพื่อให้การสำเร็จไปตามที่ได้เรียกเกณฑ์ แม้ต้องใช้กำลังบังคับเพื่อการนั้นและเพื่อให้ได้ผลดังกล่าว เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีสิทธิ

ก) เข้าและคนไม่ว่าในทีใด ๆ และในเวลาใด ๆ

ข) เข้ายึดถือปกครองสิ่งทั้งปวงที่น่าจะต้องเกณฑ์

เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้เข้ายึดครองสถานที่สัตว์หรือสิ่งของที่เรียกเกณฑ์ โดยใช้กำลังบังคับแล้ว ต้องออกใบรับให้แก่ผู้ถูกเกณฑ์และผู้ถูกเกณฑ์ที่มีสิทธิได้รับเงินทดแทนเหมือนหนึ่งว่าได้จัดหาสิ่งนั้น ๆ ส่งไปตามหมายเกณฑ์

๔) การยกเว้นการเกณฑ์ในภาวะไม่ปกติ

คงเช่นเดียวกับภาวะปกติ แต่การจำกัดระยะเวลาเกณฑ์คนหนึ่งในปีหนึ่งไม่เกิน ๑๐ วันนั้นไม่บังคับ คือจะเกณฑ์เกินกว่า ๑๐ วันก็ได้ โดยคำนึงถึงความจำเป็นในราชการเป็นหลัก

๕) ค่าทดแทนและค่าเสียหาย

ให้ใช้อย่างในภาวะปกติ แต่สำหรับค่าเสียหายในมาตรา ๑๖ แห่งกฎอัยการศึกนั้นผู้เสียหายจะเรียกร้องจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้เลย ต้องพิจารณาความหมายอย่างจำกัดโดยพิจารณาถึงพระราชบัญญัติการเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหารประกอบด้วย ทั้งในทางปฏิบัติเมื่อครั้งสงครามมหาเอเซียบูรพาฝ่ายทหารก็ได้เคยชดใช้ค่าเสียหายมาแล้ว

การฟ้องเรียกเงินค่าทดแทนหรือค่าเสียหายต่อศาลภายในหนึ่งปีนั้น นับตั้งแต่วันที่กำหนดจำนวนเงินทดแทนครั้งหลังสุดให้แก่ผู้ถูกเกณฑ์

การฟ้องเรียกค่าเสียหายสิ่งของต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจัดซื้อในภาวะไม่ปกตินี้คงใช้อำนาจความตามวรรคก่อน

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าอำนาจในการเกณฑ์นี้ เป็นการริกรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างมาก ทางฝ่ายทหารเองก็ควรจะตระหนักถึงความรับผิดชอบในเรื่องนี้เป็นอย่างดี โดยถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๗ จะให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในการเกณฑ์ในภาวะที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ก็ตาม

แต่ก็หาได้มีการใช้อำนาจการเกณฑ์แต่อย่างใดไม่ เพราะจะเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างมาก ชาติของประชาชนจะตกต่ำอันจะเป็นผลกระทบถึงความมั่นคงของประเทศอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบก จึงได้สั่งห้ามในเรื่องการใช้อำนาจการเกณฑ์ไว้ว่า การใช้อำนาจในการเกณฑ์ตามกฎหมายอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ นั้น ให้กระทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุมัติจากผู้บัญชาการทหารสูงสุด^๑ และผู้บัญชาการทหารบก^๒ แล้วเท่านั้น และปรากฏว่าจนกระทั่งบัดนี้ไม่มีการใช้อำนาจในการเกณฑ์แต่อย่างใด

๓. อำนาจในการห้าม (มาตรา ๑๑ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลง ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕)

การห้ามนั้นให้อำนาจที่จะห้ามได้ดังนี้

ก. ที่จะห้ามมิให้ชุมนุมกัน

ข. ที่จะห้ามออก จำหน่าย จ่ายหรือแจกซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพ
บท หรือคำประพันธ์

ค. ที่จะห้ามโฆษณา แสดงมหรสพ รับหรือส่งซึ่งวิทยุ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์

ง. ที่จะห้ามใช้ทางสาธารณะ เพื่อการจราจรไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางน้ำหรือทางอากาศ รวมถึงทางรถไฟและทางรถรางที่มีรถเดินด้วย

^๑ คำสั่งกองบัญชาการทหารสูงสุด สัมมาท ที่ ๒๑/๒๕๑๓ ลง ๒๐ มีนาคม ๒๕๑๓.

^๒ คำสั่งกองทัพบกสัมมาท (เฉพาะ) ที่ ๔๕/๒๕๑๓ ลง ๔ มิถุนายน ๒๕๑๓,
และคำสั่งกองทัพบกสัมมาท (เฉพาะ) ที่ ๓๖/๒๕๑๔ ลง ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๑๔.

จ. ที่จะห้ามมิหรือใช้เครื่องมือสื่อสารหรืออาวุธ เครื่องอุปกรณ์ของอาวุธ และ
เคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สิน หรือ
ที่อาจนำไปใช้ทำเป็นเคมีภัณฑ์ หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติดังกล่าวได้

ฉ. ที่จะห้ามบุคคลเข้าไปหรืออาศัยอยู่ในเขตท้องที่ใด ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร
เห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อการยุทธ การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย
และเมื่อได้ประกาศห้ามเมื่อใดแล้วให้ผู้นั้นอาศัยอยู่ในเขตนั้นออกไปจากเขตนั้นภายในกำหนด
เวลาที่ได้ประกาศกำหนด

ช. ที่จะห้ามบุคคลกระทำหรือมีสิ่งกิจการหรือสิ่งอื่นใดได้ ตามที่รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้ว่าควรต้องห้ามในเวลาที่ได้มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ทุกครั้งที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกที่ผ่านมา อำนาจในการห้ามตามกฎหมาย
อัยการศึกนั้นจะต้องประกาศกำหนดรายละเอียดในการห้ามว่าห้ามในเรื่องอะไรบ้างและ
มีเงื่อนไขอย่างไร และประกาศห้ามนี้จะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาคด้วยจึงจะถือ
ว่าประชาชนได้ทราบ และมีผลใช้บังคับได้เฉพาะแต่การประกาศใช้กฎอัยการศึกเพียง
ประการเดียว นั้น ห้ามมีผลใช้บังคับได้อย่างไรไม่ ทั้งกรณีที่ทำเนียบการเพียงแต่ปิดประกาศ
พิมพ์ใบปลิวแจก โฆษณาทางวิทยุกระจายเสียงหรือโทรทัศน์เท่านั้น ห้ามมีผลใช้บังคับได้ไม่
กรณีเช่นนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาพิพากษาไว้เป็นนัยที่ฐานว่า

พระราชบัญญัติให้อำนาจในการเตรียมป้องกันประเทศ ซึ่งให้อำนาจ
ข้าหลวงประจำจังหวัดกักสิ่งใดได้นั้น ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายประสงคฺจะลงโทษ
ผู้ฝ่าฝืน ซึ่งทราบคำสั่งหรือควรทราบคำสั่งเท่านั้น และไม่ได้ให้อำนาจประกาศคำสั่ง
ให้มีผลใช้ได้อย่างเดียวกับการประกาศใช้กฎหมายในราชกิจจานุเบกษา

ข้าหลวงประจำจังหวัดประกาศกักสิ่งของ แต่จำเลยได้ส่งของไปก่อนประกาศ
ไปถึงอำเภอที่จำเลยอยู่ จำเลยจึงไม่ทราบและไม่มีโอกาสทราบถึงนี้ จำเลยไม่มีความผิด

ศาลฎีกาพิเคราะห์บทกฎหมายนี้โดยหลักข้อแล้วเห็นว่าตามกฎหมายที่ให้อำนาจ
ข้าหลวงประจำจังหวัดสั่งให้กักสิ่งใดในจังหวัดได้ และผู้ฝ่าฝืนซึ่งทราบคำสั่งหรือควรทราบ

เท่านั้น และกฎหมายก็ไม่ได้ให้อำนาจข้าหลวงประจำจังหวัดที่จะประกาศคำสั่งให้มีผล
 อย่างเดียวกับการประกาศใช้กฎหมายในราชกิจจานุเบกษา จำเลยก็ไม่ทราบหรือมี
 โอกาสจะทราบคำสั่งของข้าหลวงประจำจังหวัดได้ จึงฟังไม่ได้ว่าจำเลยได้ฝ่าฝืนคำสั่ง
 ข้าหลวงประจำจังหวัด จึงพิพากษายืนตามศาลล่างซึ่งยกฟ้อง ๑

การประกาศโดยไม่ถูกต้องนั้นนอกจากจะไม่มีผลบังคับได้ตามกฎหมายแล้ว
 อาจจะมีผลเสียแก่ประเทศชาติในด้านความมั่นคงอีกด้วย โดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติการ
 ทางจิตวิทยา อาจทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในรัฐบาลได้

ในส่วนของกองทัพบกนั้น ได้มีการเตรียมการเกี่ยวกับเรื่องการประกาศกำหนด
 เงื่อนไขต่าง ๆ เมื่อเกิดเหตุการณ์ก่อความไม่สงบขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของ
 กฎหมาย จะได้มีผลบังคับได้อย่างถูกต้องโดยสังการเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติไว้ว่า

๓.๑ ประกาศที่จะต้องเตรียมไว้

เจ้าหน้าที่ส่วนอำนาจการจะต้องร่างประกาศในเรื่องต่าง ๆ
 เตรียมไว้ตามสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเพื่อสะดวกในการแก้ไขข้อความให้เหมาะสม
 กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ทั้งนี้โดยอาศัยมูลฐานทางกฎหมายตามมาตรา ๑๑ แห่งกฎ
 อัยการศึก โดยระบุข้อความต่าง ๆ ไว้ ซึ่งสมควรจะได้ร่างประกาศเตรียมไว้เป็น
 เรื่อง ๆ ดังนี้

- ก) ห้ามมั่วสุมประชุมกัน
- ข) ห้ามโฆษณาชวนให้เกิดความไม่สงบ
- ค) ห้ามเข้าไปในเขตหวงห้าม
- ง) ห้ามนำพาอาวุธหรืออุปกรณ์ออกนอกเขตสถาน
- จ) ห้ามออกนอกเขตสถานระหว่างเวลาที่กำหนด

ข้อห้ามต่าง ๆ ข้างบนนี้จะเป็นผลตามกฎหมายได้ก็คือเมื่อได้ออกขั้วบังคับและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในเรื่องการกำหนดเงื่อนไข มีข้อพิจารณาเกี่ยวกับผู้มีอำนาจกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติ เพื่อให้กฎอัยการศึกษามีผลบังคับใช้ดังนี้

มาตรา ๒ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ บัญญัติไว้ว่า

เมื่อเวลามีเหตุอันจำเป็นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยซึ่งมีมาจากภายนอกหรือภายในราชอาณาจักรแล้ว จะต้องมีประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้กฎอัยการศึกทุกมาตรา หรือแต่บางมาตราหรือข้อความส่วนใดส่วนหนึ่งของ มาตรา ตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขแห่งการใช้บทบัญญัตินั้น บังคับในส่วนหนึ่งส่วนใดของราชอาณาจักรหรือตลอดทั่วราชอาณาจักร ถ้าได้ประกาศใช้เมื่อใดหรือ ณ ที่ใดแล้ว บรรดาข้อความในพระราชบัญญัติ บท กฎหมายใด ๆ ซึ่งขัดกับความของกฎอัยการศึกที่ให้ใช้บังคับ ต้องระงับและใช้บทบัญญัติกฎอัยการศึกที่ให้ใช้บังคับนี้แทน

จะเห็นได้ว่า การประกาศใช้กฎอัยการศึกษานั้น ไม่ว่าจะประกาศใช้กฎอัยการศึกทุกมาตรา หรือแต่บางมาตราหรือข้อความส่วนหนึ่งส่วนใดของมาตรา จะต้องกำหนดเงื่อนไขแห่งการใช้บทบัญญัตินั้นด้วยจึงจะมีผลใช้บังคับได้ เช่น ต้องการจะใช้อำนาจตามมาตรา ๑๑ (๒) เพื่อห้ามบุคคลออกนอกเคหสถานในระหว่างระยะเวลาที่กำหนดก็จะต้องกำหนดเงื่อนไขลงไปว่าห้ามออกนอกเคหสถานระหว่างเวลาใดถึงเวลาใด เป็นต้น นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกเป็นครั้งแรกนั้น เป็นการประกาศใช้กฎอัยการศึกโดยผู้บังคับบัญชาทหาร แต่ไม่มีการใช้มาตรการตามกฎหมายอัยการศึกษิต่ออย่างใด

คำสั่ง ผบ.ทพ. ลว ๖ ตุลาคม ๒๕๑๓ ท้ายบันทึกข้อความ ผชส. ศปก.ทพ.
ที่ กท ๐๓๔๕/๑๒๑๒ เรื่องการขยายเส้นทางอากาศ และการประชาสัมพันธ์เมื่อมีเหตุการณ์
ก่อความไม่สงบ ลว ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๓.

แต่ใน พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้มีการออกข้อบังคับเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการตามกฎอัยการศึก เป็นข้อบังคับเกี่ยวกับการพิมพ์และโฆษณา ดังนี้

ข้อ ๑. ผู้ใดจะเป็นผู้พิมพ์ผู้โฆษณาบรรณาธิการหรือเจ้าของหนังสือพิมพ์ นอกจากต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการพิมพ์นั้นแล้ว จักต้องได้รับอนุญาตจากผู้นายการทหารสูงสุดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้สั่งการแทนก่อน จึงจะเป็นผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา บรรณาธิการ หรือเจ้าของหนังสือพิมพ์ได้

ข้อ ๒. บรรดาผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เป็นผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา บรรณาธิการ หรือเจ้าของหนังสือพิมพ์อยู่แล้วในวันประกาศใช้ข้อบังคับนี้ ถ้าทางราชการเห็นว่าไม่เป็นการสมควรแล้ว ผู้นายการทหารสูงสุดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้สั่งการแทน จะสั่งถอนใบอนุญาตหรือสั่งการเป็นผู้พิมพ์ผู้โฆษณา บรรณาธิการ หรือเจ้าของหนังสือพิมพ์นั้นเสียทันทีโดยมีกำหนดเวลาหรือไม่ก็ได้และจะสั่งเปลี่ยนแปลงคำสั่งนั้นภายหลังก็ได้^๑ นับแต่นั้นมาก็ไม่มีการใช้มาตรการตามกฎอัยการศึกอีก และนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน การประกาศใช้กฎอัยการศึกกระทำโดยหัวหน้าคณะปฏิวัติและหัวหน้าคณะปฏิรูป ดังนั้น การกำหนดการใช้มาตรการตามกฎอัยการศึกจึงกำหนดโดยหัวหน้าคณะปฏิวัติและหัวหน้าคณะปฏิรูปตลอดมา จึงเป็นปัญหาที่น่าพิจารณากล่าวคือ ตามมาตรา ๔ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ บัญญัติว่า "เมื่อมีสงครามหรือจลาจลขึ้นแห่งใดให้ผู้บังคับบัญชาทหาร ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังอยู่ใต้งับบัญชาไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารมีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของกองทหารนั้นได้ แต่จะต้องรับรายงานให้รัฐบาลทราบโดยเร็วที่สุด"

และมาตรา ๑๗ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ บัญญัติว่า "...ส่วนในเวลาสงครามหรือจลาจล แมตพใหญ่หรือแมตพรองมีอำนาจออกข้อบังคับบรรยายความเพิ่มเติม

^๑ "ข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗ (ฉบับที่ ๒)",

ให้การดำเนินไปตามความประสงค์ของกฎอัยการศึกนี้"

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติแล้วจะเห็นได้ว่า ผู้บังคับบัญชาทหารนั้นคงมีอำนาจแต่เพียงประกาศใช้กฎอัยการศึกเท่านั้น หากมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ไม่ อำนาจในการกำหนดเงื่อนไขนั้นเป็นอำนาจของแม่ทัพใหญ่ ซึ่งก็คือผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั่นเอง^๑ และเมื่อออกข้อบังคับบรรยายความเพิ่มเติมแล้วต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา^๒ ดังนั้นการออกข้อบังคับเพิ่มเติมเพื่อกำหนดมาตรการตามกฎอัยการศึกของหัวหน้าคณะปฏิวัติหรือหัวหน้าคณะปฏิรูปนั้น จึงเป็นการใช้อำนาจของรัฐาธิปไตยมากกว่า มิได้เป็นไปตามแบบแผนของกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗

เมื่อกฎอัยการศึกมิได้ให้อำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหารในการออกข้อบังคับกำหนดมาตรการในการปฏิบัติตามกฎอัยการศึกแล้ว ในทางปฏิบัติอาจมีปัญหาเกิดขึ้นได้ เช่นในกรณีที่มีสถานการณ์ฉุกเฉินเร่งด่วนที่จะต้องใช้อำนาจตามกฎอัยการศึก การแก้ปัญหาเช่นนี้อาจกระทำได้โดยทางการติดต่อสื่อสาร กล่าวคือ ผู้บังคับบัญชาทหารในพื้นที่ต้องรับรายงานด่วนขออนุมัติมายังผู้บัญชาการทหารสูงสุดโดยใช้เครื่องมือสื่อสารเร่งด่วนได้ เช่น วิทยุ หรือโทรเลขก็ได้

มีเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับอำนาจในการห้ามตามมาตรา ๑๑ (๒) แห่งกฎอัยการศึก กล่าวคือ กองทัพอากาศที่ ๑ ส่วนหน้าได้ออกคำสั่งห้ามมิให้ราษฎรสัญจรไปมาและออกนอกบ้านภายหลังพระอาทิตย์ตกแล้ว และสั่งให้ ผอ.ปค.เขต รบ. (ผู้อำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์เขตจังหวัดราชบุรี) เป็นผู้ออกประกาศสั่งห้ามมิให้ราษฎรสัญจรไปมา

^๑ เสนาบดีกระทรวงกลาโหม, คำบรรยายกฎอัยการศึก, หน้า ๑๐๐.

^๒ "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องอำนาจหน้าที่ของ นายกรัฐมนตรีและอำนาจหน้าที่ของผู้บัญชาการทหารสูงสุด ลง ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๕", ราชกิจจานุเบกษา ๕๕ (๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๕) : ๔๗๐

และออกนอกบ้านภายหลังพระอาทิตย์ตกแล้ว ในเขตพื้นที่อำเภอปากท่อ ตั้งแต่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๑๒ เป็นต้นไป^๑

เมื่อพิจารณาถึงคำสั่งดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าอำนาจในการสั่งห้ามตามมาตรา ๑๑ (๖) นั้น เป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยเฉพาะ แต่ กอ.ปค. เขต รบ. นั้น มีไซ่หน่วยทหารตามอัตรากิจของกองทัพบก และเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็ไม่มีอำนาจที่จะให้เจ้าหน้าที่มีไซ่ฝ่ายทหารใช้อำนาจสั่งห้ามตามมาตรา ๑๑ (๖) ได้ คำสั่งในกรณีนี้จึงไม่มีผลใช้บังคับตามกฎหมาย

อีกเรื่องหนึ่งที่น่าพิจารณาก็คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ กองทัพบกได้ออกคำสั่งฉบับหนึ่ง ห้ามมิให้มั่วสุมประชุมกัน นอกจากจะได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เสียก่อน^๑ คำสั่งฉบับนี้ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๑ (๑) ซึ่งมีผลบังคับใช้ต่อประชาชน สิ่งที่น่าพิจารณาอย่างยิ่งของคำสั่งฉบับนี้ก็คือ คำสั่งฉบับนี้เป็นคำสั่งลับมาก ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วคำสั่งลับมากย่อมไม่ต้องการให้เป็นที่เป็นที่เปิดเผยแก่ประชาชนทั่วไป จุดมุ่งหมายคงให้เพียงส่วนราชการหรือผู้มีหน้าที่ปฏิบัติหรือผู้เกี่ยวข้องได้ทราบเท่านั้น^๒ ภัยเหตุนี้ในทางปฏิบัติจึงขัดแย้งกันในตัวเองอย่างมาก เนื่องจากการออกคำสั่งห้ามและอนุญาตให้มีการมั่วสุมประชุมกันนี้เป็นการใช้อำนาจตามมาตรา ๑๑ (๑) แห่งกฎหมายการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓ จึงจำเป็นต้องประกาศให้ประชาชนได้ทราบโดยเปิดเผย มิฉะนั้นจะไม่มีผลใช้บังคับได้ แต่เมื่อรูปของคำสั่งเป็นคำสั่งลับมากซึ่งไม่ประสงค์จะประกาศให้ประชาชนได้ทราบ จึงไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายการศึกษา คำสั่งฉบับนี้จึงน่าจะไม่มีผลบังคับเกี่ยวกับการห้ามตามกฎหมายการศึกษาแต่อย่างใด

^๑ คำสั่งกองทัพบกลับมาก (เฉพาะ) ที่ ๘๖/๒๕๑๔ เรื่องห้ามและอนุญาตให้มีการมั่วสุมประชุมกัน ลง ๕ เมษายน ๒๕๑๔.

^๒ ร.ต. อ.วสันต์ ชีรานุกิตน์, ระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๑๓ (โรงพิมพ์ชีรานุสรณ์ ม.ป.ป.) : ๗.

นอกจากนี้ในขณะที่กองทัพบกออกคำสั่งฉบับนี้มาแล้วนั้น คณะปฏิวัติได้ออกประกาศ มาอีก ๑ ฉบับ ซึ่งข้อความในประกาศนั้นเป็นการประกาศห้ามมิให้มั่วสุมประชุมกันในทาง การเมือง^๑ จึงเป็นการประกาศซ้อน และคำสั่งของคณะปฏิวัติย่อมมีศักดิ์และอำนาจบังคับ เห็นอกว่าคำสั่งกองทัพบก ผลักจะเป็นว่าคำสั่งกองทัพบกจะมีผลบังคับได้ในเรื่องการ ห้ามมั่วสุมประชุมกันและการผ่อนผันให้มั่วสุมประชุมกันได้ในเรื่องอื่น ๆ ยกเว้นการมั่วสุม ประชุมกันในทางการเมือง ซึ่งจะผ่อนผันให้มีการมั่วสุมประชุมกันในทางการเมืองมิได้ ซึ่งน่าจะไม่ต้องตามความมุ่งหมายแห่งกฎอัยการศึก ซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ที่จะห้ามมิให้มีการมั่วสุมประชุมกันได้ทุกกรณี

๔. อำนาจในการยึด

มาตรา ๑๒ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ บัญญัติว่า "บรรดาสิ่งซึ่งกล่าวไว้ ในมาตรา ๕ มาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑ นั้น ถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นเป็นการจำเป็น จะยึดไว้ชั่วคราวเพื่อมิให้เป็นประโยชน์แก่ราชอาณาจักรทหารก็มีอำนาจยึดได้"

สรุปแล้วสิ่งที่จะยึดได้นั้นคือ

๑. บรรดาสิ่งซึ่งจะเกิดหรือต้องห้ามหรือต้องยึดหรือต้องเข้าอาศัย หรือ มีไว้ในครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย
๒. บรรดาจดหมาย โทรเลข วิทยุ หรือสิ่งอื่นใดที่ส่งหรือมีไปมาถึงกัน
๓. หนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณา บท หรือคำประพันธ์
๔. ยวดยาน สัตว์พาหนะ เสิมียงอาหาร เครื่องศาสตราวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ

^๑ "ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๔ เรื่องห้ามมิให้มีการมั่วสุมประชุมกันในทางการเมือง", ราชกิจจานุเบกษา ๕๕ (๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๔) : ๑๑.

การยึดนั้นจะยึดไว้ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น ทั้งเมื่อยึดแล้วจะไร้ของที่ยึดนั้นไม่ได้ ถ้าจะต้องการไร้ของแล้วต้องใช้อำนาจการเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติการเกณฑ์พลเมือง อุคหนุน ราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๖๔ บรรดาสิ่งของที่ยึดนั้นจะต้องรักษาไว้อย่าให้เป็นอันตรายหรือเสียหายตลอดจนการสูญหายและพึงระลึกรึงการที่จะคืนของที่ยึดนั้น ให้ถูกต้องเป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างดีที่สุดที่จะทำได้^๑

การยึดไว้เพียงชั่วคราวนั้น มิได้มีบัญญัติให้อำนาจไว้ว่าจะยึดไว้ได้นานเพียงใด จึงเป็นเรื่องที่ยุ่งยากในการปฏิบัติ เพราะถ้ายึดไว้เป็นระยะเวลาอันเกินสมควรโดยปราศจากความจำเป็น ผลก็คือจะกลายเป็นละเมิดและต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตาม มาตรา ๔๒, ๔๑๑ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังคำพิพากษาศาลฎีกาได้พิพากษาไว้เป็นมั่นทศฐานดังนี้

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเข้ายึดทรัพย์สินและกิจการของบริษัท โดยอาศัยอำนาจจากกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ แล้วให้กองทัพบกจัดการเกณฑ์ทรัพย์สินของบริษัทให้มาเป็นกรรมสิทธิของทางราชการทหาร ตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๑๐ ข้อ ๒ ประกอบด้วยพระราชบัญญัติเกณฑ์พลเมืองอุคหนุนราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๖๔ แต่กระทรวงหาได้ดำเนินการเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติเกณฑ์พลเมืองอุคหนุนราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๖๔ ไม่คงยึดแต่ทรัพย์สินของบริษัทไว้เป็นเวลาเกือบ ๓ ปี โดยไม่ปรากฏความจำเป็นแล้วจึงคืนให้บริษัทดังนี้ ย่อมเป็นการยึดโดยมิได้มีอำนาจอันชอบด้วยกฎหมาย เพราะพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒ ให้อำนาจที่จะทำการยึดไว้ชั่วคราวเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อกระทรวงกลาโหมไม่ดำเนินการให้ถูกต้องดังกล่าวแล้ว ก็ย่อมเป็นการละเมิดสิทธิของบริษัทที่ถูกยึดตามประมวลกฎหมาย

^๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๔๑/๒๔๕๕

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๐, ๔๒๑ กระทรวงกลาโหม จึงต้องรับผิดชอบคดีสินไหม
ทดแทนให้แก่บริษัท °

เนื่องจากกฎหมายมีบัญญัติถึงรายละเอียดในการดำเนินการยึดไว้โดยชัดแจ้ง
คงบัญญัติไว้เพียงกว้าง ๆ ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติจึงก่อให้เกิดปัญหาเป็นอันมาก เพราะการ
ใช้อำนาจยึดเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนผู้ถูกยึดอย่างมาก ทั้งเจ้าหน้าที่
ฝ่ายทหารเองก็อาจได้รับความเสียหายได้ ถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามกฎหมายอันเป็นผล
ให้เกิดการละเมิดขึ้น ดังนั้นในการใช้อำนาจในการยึดนั้น จะต้องกำหนดเงื่อนไขและ
รายละเอียดในการใช้อำนาจยึดอย่างดีที่สุด เมื่อครั้งสงครามมหาเอเชียบูรพาได้มีประกาศ
กองบัญชาการทหารสูงสุด คำสั่งกองทัพนาม ที่ ๓๘/๒๔๘๕ ลงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕
เรื่องการยึดทรัพย์สินตามกฎหมายการศึกษา พุทธศักราช ๒๔๘๓ ๒ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการยึด
ไว้ดังนี้

๑. การยึดเพื่อประโยชน์แก่ราชการทหารนั้นได้กระทำต่อเมื่อไม่สามารถจะใช้
วิธีเกณฑ์ได้เท่านั้น

๒. ในการยึดไม่ว่าจะเป็นในกรณีที่จะมีให้ เป็นประโยชน์แก่ราชการ หรือเพื่อ
ประโยชน์แก่ราชการทหารก็ตามให้ผู้มีตำแหน่งดังต่อไปนี้มีอำนาจสั่งยึดได้

ก. ผู้บังคับการมณฑล และจังหวัดทหารมีอำนาจสั่งยึดได้ในเขตมณฑลและ
จังหวัดของตนแต่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการทหารสูงสุดเสียก่อน เว้นแต่ในกรณี
เห็นว่าถ้าจะรอรับอนุญาตจะทำให้เสียผลหรือยังเกิดผลร้ายได้แล้ว จึงสั่งให้ยึดได้ทันที
แล้วรายงานให้ผู้บัญชาการทหารสูงสุดทราบโดยเร็ว

° คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๔๑/๒๔๘๕.

๒ "ประกาศกองบัญชาการทหารสูงสุด คำสั่งกองทัพนาม ที่ ๓๘/๒๔๘๕ ลงวันที่
๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ เรื่องการยึดทรัพย์สินตามกฎหมายการศึกษา พุทธศักราช ๒๔๘๓", ราชกิจจานุ
เบกษา ๕๕ (๑๐ มีนาคม ๒๔๘๕) : ๖๕๓.

ข. ผู้บังคับการทหารที่มีอำนาจสูงสุดในเขตซึ่งหน่วยทหารได้รับมอบ
ให้ปฏิบัติการในสนามหรือทะเล มีอำนาจสั่งยึดไปตามความจำเป็นแห่งเหตุการณ์นั้น
แต่เมื่อยึดแล้วให้รายงานผู้บัญชาการทหารสูงสุดทราบโดยเร็ว

๓. เมื่อจะทำการยึดทรัพย์สินของผู้ใด ให้ผู้มีอำนาจสั่งยึดมีคำสั่งเป็นหนังสือ
ถึงเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้น ในคำสั่งนั้นให้ระบุข้อความดังต่อไปนี้

ก. เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารยึดโดยอาศัยอำนาจตามกฎอัยการศึก พ.ศ.

๒๔๕๗ มาตรา ๑๒

ข. ทรัพย์สินที่จะยึด

ค. ยศและนามของผู้เป็นหัวหน้าไปทำการยึดในเมื่อผู้มีอำนาจสั่งยึด
ไม่สามารถจะไปทำการยึดด้วยตนเองได้

ง. วันและเวลาที่ยึด

จ. ลายมือชื่อและตำแหน่งของผู้สั่งยึด

และเมื่อจะทำการยึดให้เจ้าหน้าที่ผู้ยึดอ่านคำสั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง
ทรัพย์สินฟังแล้วมอบคำสั่งนั้นให้แก่เจ้าของผู้ปกครองทรัพย์สินนั้น โดยให้ลงนามรับไว้เป็นสำคัญ
ถ้ามีความจำเป็นซึ่งจะแจ้งคำสั่งเป็นหนังสือไม่ทันจะแจ้งคำสั่งด้วยวาจาก็ได้ แต่ต้องส่ง
คำสั่งเป็นหนังสือดังกล่าวไปโดยด่วน

ในกรณีที่ไม่สามารถจะมอบคำสั่งให้แก่เจ้าของหรือผู้ปกครองทรัพย์สิน ให้เจ้าหน้าที่
ยึดคำสั่งไว้ในที่เปิดเผยแล้วให้ทำการยึดได้

๔. ถ้าผู้มีอำนาจสั่งยึดไม่สามารถจะไปทำการยึดด้วยตนเองได้ จะมอบให้
ผู้อื่นไปทำการยึดแทนก็ได้ แต่ต้องเป็นนายทหารสัญญาบัตร

๕. ในการทำการยึด ให้ผู้ทำการยึดเชิญเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองในท้องถิ่นนั้น
๓ นาย ไปรับรู้อยู่ ถ้ามีความจำเป็นซึ่งไม่สามารถจะเชิญเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองได้
ให้ผู้ทำการยึดไปขอแต่งตั้งให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองดังกล่าวทราบโดยเร็ว

๖. ในการยึดทรัพย์สิน ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำบันทึกการยึดไว้ โดยระบุ
ข้อความดังต่อไปนี้

- ก. สถานที่และวันเวลาที่ยึด
- ข. ทรัพย์สินที่ยึด
- ค. กิจการที่ผู้ยึดไปปฏิบัติในการทำการยึด
- ง. เหตุการณ์ในการทำการยึด
- จ. ลายมือชื่อและตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ผู้ทำการยึด ๒ นาย

เสร็จแล้วให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สิน และเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองถ้ามี ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานและให้ผู้ทำการยึดมอบสำเนาบันทึกนั้นแก่เจ้าของหรือผู้ปกครอง ทรัพย์สินโดยให้ลงลายมือชื่อรับไว้เป็นสำคัญ

๓. แม้ในเรื่องทรัพย์สินที่ยึดนั้น ตามมาตรา ๑๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ผู้ใดจะเรียกหรือค่าเสียหายจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้ก็ดี แต่ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ถือว่าตามปกติจะต้องชดใช้ราคา หรือค่าเสียหาย เสมือนหนึ่งว่าได้จัดการแทนที่ราชการ ตามพระราชบัญญัติเกณฑ์พลเมืองอุทธรณ์ราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๖๔ รายใดที่จะไม่ใช้ ราคาหรือค่าเสียหาย จะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บัญชาการทหารสูงสุด

๔. เมื่อหมดความจำเป็นที่จะยึดทรัพย์สินรายใดไว้ต่อไปแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ฝ่าย ทหาร ผู้มีอำนาจสั่งยึด มีคำสั่งถอนการยึดและแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นทราบ คำสั่งถอนการยึดให้เป็นไปตามความในข้อ ๓ โดยอนุโลม

๕. การปฏิบัติคำสั่งมอบทรัพย์สินที่ยึดให้ดำเนินการ เช่นเดียวกับเวลาทำการยึด ตามความในข้อ ๒ โดยอนุโลม แต่ให้เรียกบันทึกซึ่งได้มอบไว้แก่เจ้าของหรือผู้ปกครอง ทรัพย์สินในเวลาทำการยึดคืนด้วย

การกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ในการดำเนินการยึดตามประกาศฉบับนี้ จึง เป็นการบรรยายความเพิ่มเติม ตามมาตรา ๑๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ผู้มี อำนาจประกาศคือ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งเป็นผู้บังคับหน่วยทหารที่มีอำนาจกำหนด

เงื่อนไขเพิ่มเติมได้ และประกาศฉบับนี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วย จึงนับว่าถูกต้อง และมีผลบังคับใช้โดยตามกฎหมาย

แต่มีข้อที่น่าสงสัยเกี่ยวกับ ประกาศฉบับนี้มีกำหนดระยะเวลาในการยึดไว้โดยแน่ชัดว่าจะมีอำนาจยึดไว้ได้นานเพียงใด อย่างน้อยควรต้องกำหนดว่าการยึดนั้นให้มีอำนาจยึดไว้เพียงชั่วคราวเท่านั้น มิฉะนั้นอาจเป็นปัญหาแก่ผู้ปฏิบัติและอาจเป็นผลทำให้ประชาชนผู้ถูกยึดต้องเสียหายและตัวผู้ทำการยึดเองก็อาจมีความผิดฐานละเมิดตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๒๐, ๕๒๑ ได้ ทั้งนี้เคยมีคำพิพากษาฎีกาพิพากษาไว้เป็นอันหลายครั้งแล้ว

๕. อำนาจในการเข้าพักอาศัย

ถ้าที่พักอาศัยใด ๆ ซึ่งทางราชการทหารเห็นว่าจำเป็นต้องยึดเพื่อประโยชน์ในทางราชการทหารแล้ว ฝ่ายทหารมีอำนาจเข้าพักอาศัยได้ทุกแห่ง และในการเข้าพักอาศัยนั้นเป็นการเข้าไปพักอาศัยชั่วคราวเท่านั้น สิ่งที่พึงระมัดระวังอย่างยิ่งก็คือ บรรดาสถานที่และทรัพย์สินของราษฎรเจ้าของสถานที่พักอาศัยนั้น จะต้องอยู่เป็นปกติเรียบร้อยทุกประการผู้ที่เข้าพักอาศัยจะต้องระมัดระวังและต้องรับผิดชอบอย่าให้เป็นที่เดือดร้อนต่อครอบครัวของผู้ที่อยู่ในที่พักอาศัยนั้น^๑

๖. อำนาจในการทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่

ก. อำนาจในการทำลาย

อำนาจในการทำลายจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเกิดการสงครามหรือเกิดการสู้รบกับราชศัตรูและจะกระทำได้เฉพาะเมื่อมีเหตุประการใดประการหนึ่งใน ๒ ประการนี้ เท่านั้นคือ

^๑ เสนาบดีกระทรวงกลาโหม, คำบรรยายกฎหมายการศึก, หน้า ๕๖.

๑. ในการสงครามหรือการรบนั้นเป็นรองแก่ราชศัตรู และสถานที่นั้นอาจเป็นกำลังแก่ราชศัตรูได้ในเมื่อฝ่ายเราได้ถอยไปแล้ว

๒. สถานที่นั้นก็กั้นการสู้รบ

เมื่อเข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ฝ่ายทหารก็มีอำนาจในการทำลาย สถานที่ หมู่บ้าน เสาบียงอาหาร สะพาน ขวดยานพาหนะ ฯลฯ ของรามัญได้ เพื่อมิให้เป็นประโยชน์แก่ราชศัตรู หรือเพื่อมิให้เกิดขวางการต่อสู้ เช่น สิ่งกีดขวางทางยิงของฝ่ายเรา หรือสิ่งซึ่งข้าศึกใช้กำบังในการสู้รบ เป็นต้น

๓. อำนาจในการเปลี่ยนแปลงสถานที่

การรบไม่ว่าจะเป็นการรบด้วยวิธีรุกหรือการรบด้วยวิธีรับหรือการรบด้วยวิธีอื่นใดก็ตาม การใช้และดัดแปลงภูมิประเทศให้เป็นประโยชน์ย่อมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทหารในการรบ ไม่ว่าการรบนั้นจะเป็นการรบในภูมิประเทศชนิดใดก็ตาม เช่น ป่า ภูเขา ทะเลทราย หุบเขา หรือแม้แต่ในป่าในเมือง การใช้ภูมิประเทศให้ถูกต้องและการดัดแปลงภูมิประเทศย่อมเป็นสิ่งสำคัญ การดัดแปลงภูมิประเทศนี้อาจกระทำได้ในด้านการเสริมสร้างและการทำลาย เช่น การดัดแปลงเปลี่ยนแปลงโรงเรียนให้เหมาะแก่การพักอาศัยหรือต่อสู้กับข้าศึก การสร้างที่มั่น ป้อม รั้วปืนกล ที่ตั้งปืนใหญ่ การขุดหลุม บุคคล การขุดคลอง คู ลำราง สนามเพลาะ การสร้างเครื่องกีดขวางต่าง ๆ เช่น การชิงลาวหนาม การตัดต้นไม้ขวางทางเคลื่อนที่ของข้าศึก ฯลฯ

เมื่อครั้งประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ เจ้านายที่ฝ่ายทหารได้มีการใช้อำนาจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสถานที่ โดยได้ออกเป็นข้อบังคับบังคับใช้แก่รามัญ โดยออกเป็น ๓ ฉบับคือ

ก. ข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๓ (ฉบับที่ ๓) ^๑

^๑ "ข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๓ (ฉบับที่ ๓)",
ราชกิจจานุเบกษา ๒๐ (๑๔ ธันวาคม ๒๔๕๒) : ๑๗๒๕.

เรื่องการสร้างทางรถไฟเพื่อประโยชน์แก่ราชการทหารโดยให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง
อสังหาริมทรัพย์ซึ่งแนวทางการรถไฟของราชการทหารต้องผ่านไปในั้น มอบอสังหาริมทรัพย์ให้แก่
เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารหรือเจ้าหน้าที่กรมรถไฟ และให้ความสะดวกแก่การดำเนินงานของ
เจ้าหน้าที่ดังกล่าว และผู้ใดจะเรียกร้องค่าเสียหายไม่ได้

ข. ข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๓ (ฉบับที่ ๘) ^๑

เรื่องการสร้างทางเพื่อให้พลเมืองได้กระจายกันออกไปหลบภัยทางอากาศนอกชุมชน โดย
ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งแนวทางการรถไฟต้องผ่านไปในั้นมอบอสังหาริมทรัพย์ให้
แก่เจ้าหน้าที่ซึ่งกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ดำเนินการสร้างทาง และให้ความสะดวกแก่การ
ดำเนินงานของ เจ้าหน้าที่ดังกล่าว โดยผู้ใดจะเรียกร้องค่าเสียหายไม่ได้

ค. ข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๓ (ฉบับที่ ๙) ^๒

เรื่องการสร้างเมืองและตัดถนนเพิ่มเติมภายในจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อเตรียมการอพยพ โดย
กำหนดให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเป็นผู้กำหนดเขตการสร้างเมืองและการตัดถนนเพิ่มเติม และ
ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง อสังหาริมทรัพย์ในเขตที่จะต้องสร้างเมืองและตัดถนนเพิ่มเติม
มอบอสังหาริมทรัพย์ให้แก่เจ้าหน้าที่ ซึ่งสำนักนายกรัฐมนตรีมอบหมายอำนาจให้เป็นผู้ดำเนินการ

๓. อำนาจในการขับไล่

อำนาจในการขับไล่นี้มีความมุ่งหมายในด้านการรักษาความปลอดภัย ซึ่งถือ
เป็นเรื่องสำคัญยิ่งในหน่วยทหาร การรักษาความปลอดภัยนี้จะกระทำตลอดเวลาทั้งในยามปกติ

^๑ "ข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๓ (ฉบับที่ ๘)",
ราชกิจจานุเบกษา ๖๑ (๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๓) : ๓๘๐.

^๒ "ข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๓ (ฉบับที่ ๙)",
ราชกิจจานุเบกษา ๖๑ (๓๐ พฤษภาคม ๒๔๕๓) : ๗๘๑.

และในยามไม่ปกติ ในการรักษาความปลอดภัยที่กระทำอยู่นี้กระทำในเรื่องหลัก ๆ ๓ ประการ คือ การรักษาความปลอดภัยในค่านเอกสาร การรักษาความปลอดภัยในค่านวัตถุและการรักษาความปลอดภัยในค่านบุคคล ได้แตกแขนงในเรื่องการรักษาความปลอดภัย โดยเฉพาะเจาะจงลงไปอีก ได้แก่การรักษาความปลอดภัยในการประชุมที่สำคัญ ๆ การรักษาความปลอดภัยในการติดต่อสื่อสาร การรักษาความปลอดภัยที่คลังทางทหาร สนามบิน โรงงาน การรักษาความปลอดภัยบุคคลสำคัญ การรักษาความปลอดภัยท่าเรือ ชายแดน และการเดินทาง เป็นต้น

จากมาตรการนี้เองจึงก่อให้เกิดมีอำนาจในการขังได้บุคคลซึ่ง เป็นภัยหรือสงสัยว่าจะเป็ภัยต่อความปลอดภัยของฝ่ายทหาร และหลักเกณฑ์ในการขังได้นี้ได้แก่

๑. ต้องเป็นบุคคลที่ไม่มีภูมิลำเนาอาศัยเป็นหลักฐาน
๒. บุคคลนั้นมาอาศัยในตำบลนั้นชั่วคราว

คำว่าภูมิลำเนานั้นในที่นี้หมายถึง ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นสำคัญโดยต้องมิใช่ เบียดอยู่ที่นายทะเบียนเป็นหลักฐาน

๔. อำนาจในการกักตัวบุคคล

ตามมาตรา ๑๕ ทวิ แห่งกฎอัยการศึก ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลง ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ บัญญัติว่า "ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร มีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดจะเป็นราชศัตรูหรือได้ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัตินี้หรือต่อคำสั่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจกักตัวบุคคลนั้นไว้เพื่อการสอบถามหรือตามความจำเป็นของทางราชการทหารได้แต่ต้องกักไว้ไม่เกินกว่า ๗ วัน"^๑

จากบทบัญญัติในมาตรา ๑๕ ทวิ นี้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจที่จะกักตัวบุคคลไว้เพื่อสอบถามหรือตามความจำเป็นของราชการทหารได้ไม่เกิน ๗ วัน โดยอาศัยเหตุดังนี้

^๑ "ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๐๓", ราชกิจจานุเบกษา ๔๕ (๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕) : ๑๑.

๑. มีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดจะเป็นราชศักร
๒. ฝ่าฝืนตอบทบัญญัติแห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗
๓. ฝ่าฝืนต่อคำสั่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

คำว่าราชศักรนั้น ตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร ร.ศ. ๑๓๐ มาตรา ๔ บัญญัติว่า "ราชศักร" นั้นท่านหมายความตลอดถึงบรรดาคนมีอาวุธที่แสดงความขัดแข็งต่อต้านเจ้าผู้ใหญ่หรือที่เป็นขบถหรือเป็นโจรสลัด หรือที่ก่อกวนจลาจล" ๒

คำว่า "ราชศักร" นั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานนั้นเป็นคำสมาส และให้ความหมายคำว่า "ราช" ว่า ป.น. พระเจ้าแผ่นดิน พญา (แห่งสัตว์) เช่น นาคราช สิวราช ส่วนคำว่า "ศักร" ได้ให้ความหมายว่า น. ข้าราชการ คู่แข่งขัน ประกัย ฝ่ายตรงข้าม ผู้จองเวร คำว่า "ราชศักร" จึงมีความหมายถึงฝ่ายที่เป็นข้าศึกหรือเป็นประกัยต่อพระเจ้าแผ่นดิน แต่แท้ที่จริงแล้วมิได้มีความหมายแต่เพียงแค่นั้น เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศตลอดมาทุกกาลสมัย พระมหากษัตริย์จึงเป็นเสมือนประเทศชาติด้วย ฉะนั้น จึงมีความหมายรวมถึงการเป็นศักรแก่ประเทศชาติ หรือเป็นศักรต่อแผ่นดินไทยด้วย ส่วนคำว่า "ผู้ใหญ่" นั้น หมายถึงผู้บริหารราชการแผ่นดินซึ่งในที่นี้ ได้แก่รัฐบาลนั่นเอง

บุคคลที่เป็นกบฏซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญาทหารถือว่าเป็นราชศักรด้วยนั้น ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ได้แยกเป็นความผิดฐานขบถภายในพระราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา ๑๐๑ ถึงมาตรา ๑๐๔ และความผิดฐานขบถภายนอกพระราชอาณาจักร ตั้งแต่

๑ "ประมวลกฎหมายอาญาทหาร", ราชกิจจานุเบกษา ๒๔ (๑ เมษายน ๑๓๐)
: ๘๕๕.

๒ "ประมวลกฎหมายอาญาทหาร", ราชกิจจานุเบกษา ๒๔ (๑ เมษายน ๑๓๐)
: ๘๕๕.

มาตรา ๑๐๕ ถึงมาตรา ๑๑๑ ซึ่งในมาตรา ๑๐๑ ได้ให้ความหมายของการกระทำที่เป็นขบถไว้ว่า "ผู้ใดทมิฬองอาจกระทำการประทุรร้ายอย่างใดใด เพื่อจะทำลายรัฐบาลเสียก็ตีเพื่อจะเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครองพระราชอาณาจักรก็ดี เพื่อจะแย่งชิงเอาพระราชอาณาจักรแม้แต่ส่วนใดส่วนหนึ่งก็ดี ทำหว่ามันเป็นขบถ"

ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๔๘๕^๒ ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ได้แก้ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักรตั้งแต่มาตรา ๑๑๓ ถึง มาตรา ๑๑๘ และความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอกราชอาณาจักรตั้งแต่มาตรา ๑๑๕ ถึง มาตรา ๑๒๕ ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๓ แห่งประมวลกฎหมายอาญาว่า

ผู้ใดใช้กำลังประทุรร้ายหรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุรร้ายเพื่อ

- ๑) ล้มล้างหรือเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ
- ๒) ล้มล้างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารหรืออำนาจตุลาการแห่งรัฐธรรมนูญ

หรือให้ใช้อำนาจดังกล่าวแล้วไม่ได้ หรือ

- ๓) แบ่งแยกราชอาณาจักรหรือยึดอำนาจปกครองในส่วนหนึ่งส่วนใดแห่ง

ราชอาณาจักร ผู้นั้นกระทำความผิดฐานเป็นกบฏ

ส่วนการเป็นโจรสลัดนั้นตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ว่า

การโจรสลัดประกอบด้วยการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- ๑) การกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายโดยการใช้กำลัง การกักขังหรือการ

กระทำใดอันเป็นการปล้นสดมภ์ ซึ่งกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ในทางส่วนตัวโดยลูกเรือหรือผู้โดยสารของเรือเอกชน หรืออากาศยานเอกชน และมุ่งกระทำ

^๑ มหาอำมาตย์ตรีพระยาฉัตรพิชัยธรรมประคัลภ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาชญา

ภาค ๑ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเนติ พ.ศ. ๒๔๗๕) : ๕๓.

^๒ "ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๔๘๕", ราชกิจจานุเบกษา ๗๓ (๑๕ พฤศจิกายน

๒๔๘๕) : ๑.

ก) ในทะเลหลวงต่อเรือหรืออากาศยานอีกลำหนึ่ง หรือต่อบุคคลหรือทรัพย์สินในเรือหรืออากาศยานเช่นว่านั้น

ข) ต่อเรืออากาศยานบุคคลหรือทรัพย์สินในที่ที่อยู่ภายนอกอำนาจของรัฐใด

๒) การกระทำอันเป็นเป็นการเข้าร่วมโดยสมัครใจในการดำเนินการของเรือ หรืออากาศยานโดยทราบถึงข้อเท็จจริงที่ทำให้เรือหรืออากาศยานนั้นเป็นโจรสลัด

๓) การกระทำอันเป็นการยุยงหรืออำนวยความสะดวกโดยเจตนาต่อการกระทำที่ใดกล่าวไว้ในอนุวรรค ๑ หรืออนุวรรค ๒ ของข้อนี้

มีผู้ให้ความหมายของโจรสลัดตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ไว้ว่า

ลักษณะที่จะทราบได้ว่าผู้ใดเป็นสมุทรรโจรหรือสลัดนั้นมีอยู่ ๓ ประการ

ก) ประพฤติปล้นสดมภ์ข่มเหงคนเดินทางอย่างหนึ่ง

ข) กระทำการชั่วร้ายเช่นนั้นนอกเขตความปกครองของประเทศที่เจริญแล้วหรือโดยมากกลางทะเลหลวงอย่างหนึ่ง และ

ค) คนเหล่านั้นมีได้อยู่ในอำนาจหรือรับคำสั่งรัฐบาลมั่นคง เมืองหนึ่ง เมืองใดอย่างหนึ่ง ๒

แต่เดิมกฎหมายการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๗ มิได้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในการที่จะกักตัวบุคคลไว้เพื่อสอบถามตามความจำเป็นของราชการทหารได้ แต่เนื่องจากฝ่ายทหาร

ศาสตราจารย์ พลโทสุช เปรมวรินทร์, กฎหมายระหว่างประเทศเล่ม ๒ ความตกลงระหว่างประเทศ (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๒), หน้า ๓๒๐.

๒ มหาอำมาตย์ตรี พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ภาค ๑, หน้า ๓๗.

มีความจำเป็นจะต้องสอบถามบุคคลเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของราชศัตรู ชาวเกี่ยวกับ
ภูมิประเทศหรือบางครั้งต้องสอบถามบุคคลที่ต้องสงสัยว่าจะเป็นราชศัตรู จึงได้มีการแก้ไข
เพิ่มเติมกฎอัยการศึก โดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจที่จะกักตัวบุคคลไว้เพื่อ
สอบถามหรือตามความจำเป็นของราชการทหารได้ไม่เกิน ๗ วัน

๘. อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในค่านอรรถคดี

ตามกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๗ บัญญัติไว้ว่า

พลเมืองซึ่งได้กระทำความผิดในคดีอาญาในเขตแขวงที่ใช้กฎอัยการศึก
นั้นไม่ว่าจะเป็นคดีอาญาอย่างใด ต้องพิจารณาพิพากษาในศาลทหารทั้งสิ้นและให้ปฏิบัติตาม
พระธรรมนูญศาลทหารทุกประการ

แต่ศาลพลเรือนที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาความอาญาที่ตกค้างอยู่ก่อน
ใช้กฎอัยการศึกแลศาลทหาร มีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาความอาญาที่ยังตกค้างอยู่เมื่อ
เลิกใช้กฎอัยการศึก

จากบทบัญญัตินี้เองจะเห็นได้ว่า เมื่อมีการประกาศใช้กฎอัยการศึก
ในเขตท้องที่ใดแล้ว คดีอาญาทั้งหมดจะต้องมาขึ้นศาลทหารทั้งสิ้น ศาลพลเรือนไม่มี
อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาแต่อย่างใด ยกเว้นคดีความที่ยังตกค้างอยู่ก่อน
ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก
พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๗ ให้ศาลพลเรือน
มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้อย่างปกติ แต่ให้ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก
มีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก
ตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ จึงเป็นการผ่อนคลายเป็นให้อำนาจศาล
พลเรือนพิจารณาคดีอาญาในระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึกได้

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช
๒๔๕๗ อีกฉบับ โดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗

พุทธศักราช ๒๔๔๘ ว่า ถ้าคดีอาญาใดที่เกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก มีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน เมื่อแม่ทัพใหญ่ร้องขอคณะกรรมการซึ่งได้ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ จะส่งให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นในศาลทหารก็ได้

ต่อมาเมื่อ พ. ศ. ๒๕๐๒ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗ ขึ้นอีก โดยพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ ๕) พุทธศักราช ๒๕๐๒ สรุปความนอกจากจะให้ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งเกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก และระหว่างใช้กฎอัยการศึกแล้ว ถ้าคดีอาญาใดที่เกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกมีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะส่งให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นในศาลทหารก็ได้ นอกจากนั้นยังได้แก้ไขบัญญัติต่อท้ายพระราชบัญญัติเสียใหม่ด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในเวลาที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้น ทั้งศาลทหารและศาลพลเรือนต่างก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอย่างปกติ แต่ศาลทหารในเวลาปกตินั้น จะกลายเป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลพลเรือนก็อาจแปรสภาพเป็นศาลทหารก็ได้เช่นกัน สำหรับบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๕๔ ถ้าได้กระทำผิดทางอาญาเกี่ยวกับคดีบางประเภทตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๕๔ มาตรา ๕๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๔) พุทธศักราช ๒๕๑๑ นั้น แต่เดิมนั้นไม่มีสิทธิที่จะแต่งตั้งนายแต่ต่อมาเมื่อ พ. ศ. ๒๕๒๐ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเสียใหม่ โดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๕^๑ โดยบัญญัติให้ศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลา

^๑ "ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๕", ราชกิจจานุเบกษา ๔๔ (๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๐) : ๕๔.

ไม่ปกติให้จำเลยแต่งตั้งได้ และคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ
ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

ส่วนบุคคลที่มีอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือประชาชนทั่วไป ถ้าหากได้กระทำ
ผิดอาญาในระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึกก็ยังคงดำเนินคดีในศาลพลเรือนตามปกติ เว้นแต่
ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกหรือผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้ประกาศให้ศาลทหารมี
อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาบางประเภทตามที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก
ทุกข้อหรือบางข้อ และหรือบางส่วนของข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ถ้าบุคคลที่มีอยู่ในอำนาจ
ศาลทหารหรือประชาชนพลเมืองดังกล่าวได้กระทำผิดอาญา ในคดีประเภทที่ผู้มี
อำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาแล้ว บุคคล
นั้นก็ยังคงตกอยู่ในอำนาจของศาลทหารและศาลพลเรือนไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา
ดังกล่าวได้อีกต่อไป

การแต่งตั้งตุลาการจากผู้พิพากษาศาลพลเรือน

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๘๔ มาตรา ๓๗ บัญญัติว่า
"ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความในมาตรา ๑๓๐ มีอำนาจแต่งตั้งผู้พิพากษาศาล
พลเรือนเป็นตุลาการได้และแต่งตั้งพนักงานอัยการ จ้างศาลพลเรือน หรือผู้ทรงคุณวุฒิ
ที่เหมาะสมเป็นอัยการทหารและจ้างศาลทหารได้"

การที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารให้อำนาจผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ
แต่งตั้งผู้พิพากษาศาลพลเรือนเป็นตุลาการศาลทหาร และแต่งตั้งพนักงานอัยการ จ้างศาล
พลเรือนหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสมเป็นอัยการทหารและจ้างศาลทหารได้ ก็เนื่องจาก
เหตุที่ว่า ในระหว่างการรบหรือการสงครามหรือในเวลาที่จะประกาศใช้กฎอัยการศึก
คดีที่ขึ้นสู่ศาลทหารในเวลาปกติและกลายเป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติมีมากขึ้นกว่าเดิม
นอกจากนั้นผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกอาจจะประกาศให้คดีอาญาบางประ
เภทตามที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกเป็นคดีที่ขึ้นอยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือถ้า

เป็นคดีที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศหรือคดีที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดอาจจะประกาศหรือมีคำสั่งให้คดีขึ้นสู่ศาลทหารก็ได้ จึงเห็นได้ว่า คดีที่ขึ้นอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติจะมีมาก จำนวนตุลาการและตุลาการ พระธรรมนูญตลอดจนเจ้าหน้าที่ศาลซึ่งมีอยู่ตามปกติย่อมจะไม่เป็นการเพียงพอ ฉะนั้น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารจึงบัญญัติให้อำนาจผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ แต่งตั้ง ผู้พิพากษาพลเรือนเป็นตุลาการศาลทหาร และแต่งตั้งพนักงานอัยการ จำศาลพลเรือน หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสมเป็นอัยการทหารและจำศาลทหาร โดยให้ใช้สถานที่ศาล พลเรือนนั่นเอง ฉะนั้น ศาลพลเรือนจึงแปรสภาพเป็นศาลทหารตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้

ในการประกาศใช้กฎอัยการศึกเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีการใช้อำนาจทางอรรถคดี กล่าวคือ หัวหน้าคณะปฏิวัติได้มีคำสั่งให้ศาลพลเรือนทำหน้าที่ เป็นศาลทหารและประกาศให้คดีบางประเภทมาอยู่ในอำนาจศาลทหาร^๑ ซึ่งความผิด ตามบัญญัติท้ายประกาศนั้นได้แก่

๑. ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่มาตรา ๑๐๗ ถึงมาตรา ๑๑๒
๒. ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในและภายนอกราชอาณาจักรตั้งแต่ มาตรา ๑๑๓ ถึงมาตรา ๑๒๔
๓. ความผิดต่อสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศตั้งแต่มาตรา ๑๓๐ ถึงมาตรา ๑๓๕
๔. ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน ฐานเป็นอั้งยี่ ฐานเป็น ชองโจร และการมั่วสุมประชุมกันใช้กำลังประทุษร้ายหรือจะประทุษร้ายหรือกระทำให้เกิดการวุ่นวายในบ้านเมือง ตั้งแต่มาตรา ๒๐๘ ถึงมาตรา ๒๑๖

^๑ "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒", ราชกิจจานุเบกษา ๘๘ (๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๔) : ๓.

๕. ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชนตั้งแต่มาตรา ๒๑๓

ถึงมาตรา ๒๓๘

๖. ความผิดเกี่ยวกับเพศฐานจัดหรือล่อลวงหญิงหรือเด็กหญิงไปเพื่อการอนาจาร หรือสำเร็จความใคร่ของผู้อื่น ตั้งแต่มาตรา ๒๕๒ ถึงมาตรา ๒๕๔ และมาตรา ๒๕๕

เฉพาะที่เกี่ยวกับมาตรา ๒๕๒ และมาตรา ๒๕๓

๗. ความผิดต่อชีวิต ตั้งแต่มาตรา ๒๕๘ ถึงมาตรา ๒๕๙

๘. ความผิดต่อร่างกายตั้งแต่มาตรา ๒๕๕ ถึงมาตรา ๓๐๐

๙. ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ทรัพย์ ฝังทรัพย์ ปล้นทรัพย์ และรับขโมยโจร ตั้งแต่มาตรา ๓๓๔ ถึงมาตรา ๓๔๐ ทวิ มาตรา ๓๕๗ และมาตรา ๓๖๐ ทวิ

และให้คดีที่มีข้อหาว่ากระทำความผิดกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการค้า อันเป็นคอมมิวนิสต์มาอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญ ศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๘๘ มาตรา ๓๖ วรรคแรกที่จะพิจารณาพิพากษา^๑ และตาม ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๖ ลง ๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๕^๒ กำหนดให้ บรรดาคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารดังกล่าว นั้น ถ้าคดีใดประกอบด้วยการกระทำบางอย่าง แม้แต่ละอย่างจะเป็นความผิดได้ในตัวเองและไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ให้อยู่ในอำนาจ ศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาคดี ข้อมาได้มีประกาศพระบรมราชโองการ ลง ๑๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗^๓ ให้ยกเลิกใช้กฎอัยการศึกในบางจังหวัดคงเหลือที่ใช้กฎ

^๑ "ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๒", ราชกิจจานุเบกษา ๘๘ (๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๔) : ๑.

^๒ "ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๖", ราชกิจจานุเบกษา ๘๘ (๑๐ มกราคม ๒๕๑๕) : ๑.

^๓ "ประกาศพระบรมราชโองการ", ราชกิจจานุเบกษา ๘๑ (๑๕ มีนาคม ๒๕๑๗) : ๓๘.

อัยการศึกเพียง ๓๐ จังหวัด และได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ
ฉบับที่ ๒ ลง ๑๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๗^๑ ให้ยกเลิกคดียางประเภทที่อยู่ใน
อำนาจศาลทหารโดยมีศาลพลเรือนทำหน้าที่ศาลทหารนั้นรวม ๗ ประเภท คงเหลือคดี
ที่มีข้อหาในความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาคณะปฏิวัติท้ายประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่
๒ อยู่เพียง ๒ ประเภทคือ ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และ
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตั้งแต่มาตรา ๑๐๗ ถึง มาตรา ๑๑๒ กับความผิดเกี่ยวกับ
ความมั่นคงของรัฐภายในและภายนอกราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา ๑๑๓ ถึงมาตรา ๑๒๕
และยังคงมีคดีที่มีข้อหาว่ากระทำผิดกฎหมายด้วยการป้องกันการทำอันเป็นคอมมิวนิสต์
อันอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ตามมาตรา ๓๖ วรรคแรก ตามประกาศของ
คณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๒ ซึ่งตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๖ ลง ๕
มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ดังกล่าวแล้ว

เกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกาในคดีที่มีข้อหาในความผิดตามบัญญัติท้ายประกาศของคณะ
ปฏิวัติ ฉบับที่ ๒ ลง ๑๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๔ นั้น ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ
ฉบับที่ ๑๓ ลง ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๔^๒ กำหนดว่าคดีที่มีข้อหาในความผิด
ตามบัญญัติท้ายประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒ ลง ๑๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๔
และตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับอื่น ซึ่งความผิดนั้นได้กระทำในระหว่างใช้กฎอัยการศึก
ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒ ลง ๑๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๔ เป็นคดีที่ห้าม
อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหาร ในเวลาไม่ปกติตามกฎหมายว่าด้วย

^๑ "พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒ ลง ๑๗
พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๔ พุทธศักราช ๒๕๑๗", ราชกิจจานุเบกษา ๕๑
(๑๕ มีนาคม ๒๕๑๗) : ๒๑.

^๒ "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓", ราชกิจจานุเบกษา ๕๕ (๒๔ พฤศจิกายน
๒๕๑๔) : ๑.

ธรรมนูญศาลทหารไม่ว่าจะเป็นคดีที่จำเลยมีสิทธิแต่งตั้งทนายหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารมีผลบังคับแก่คดีขาดและรวดเร็วให้เป็นผลในทางป้องกันและปราบปราม อาชญากรรม ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓ ลง ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๔ พุทธศักราช ๒๕๑๗ ยกเลิกการห้ามอุทธรณ์ฎีกาสำหรับคดี ที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร

เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕ คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้เข้ายึดอำนาจ ปกครองประเทศ และได้ใช้อำนาจในทางอรรถคดีกล่าวคือ ได้ประกาศให้ศาลพลเรือน แปรสภาพเป็นศาลทหาร และได้กำหนดให้คดีบางประเภทเป็นอำนาจของศาลทหาร^๑ ซึ่งบัญญัติห้ามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับนี้คง เป็นความผิดเช่นเดียวกับ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒ ลง ๑๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๔ ดังกล่าวมาแล้ว ข้างต้น และตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๓๐ ลง ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕^๒ กำหนดให้คดีที่มีข้อหาว่ากระทำความผิดบางอย่างตามคำสั่งของคณะ ปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๑ ลงวันที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ อยู่ใน อำนาจศาลทหารนั้น ถ้าคดีใดประกอบด้วยการกระทำหลายอย่างแม้แต่ละอย่างจะเป็น ความผิดได้ในตัวเองและไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ให้อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณา พิพากษาและตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๒๕ ลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ด้วย

^๑ "คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๑", ราชกิจจานุเบกษา ๕๓ (๖ ตุลาคม ๒๕๑๕) : ๖.

^๒ "คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๓๐", ราชกิจจานุเบกษา ๕๓ (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๕) : ๕.

ในส่วนการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหาร ได้มีคำสั่ง
 ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่ ๒๕ ลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕^๑
 กำหนดให้คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการ
 ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๑ ลงวันที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ และตามคำสั่งของ
 คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับอื่น ซึ่งความผิดนั้นได้กระทำในระหว่างใช้กฎอัยการศึก
 ตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๑ ลงวันที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช
 ๒๕๑๕ เป็นคดีที่ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารตามคำสั่งของคณะ
 ปฏิรูปการปกครองแผ่นดินดังกล่าว และของศาลทหารในเวลาไม่ปกติตามกฎหมายว่าด้วย
 ธรรมนูญศาลทหาร ในส่วนการแต่งตั้งนายคดีที่ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่ง
 ของศาลทหารดังกล่าวแล้ว คงให้จำเลยแต่งตั้งนายได้ เว้นแต่คดีที่ห้ามแต่งตั้งนายตาม
 กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ คณะปฏิวัติได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง
 ประเทศ แต่ปรากฏว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขการใช้อำนาจในทางอรรถคดีแต่อย่างใด
 คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินดังกล่าวแล้ว จึงยังคงมีผลใช้บังคับต่อไป

การเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าปรับ

ตามมาตรา ๑๖ แห่งกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๓ ได้บัญญัติไว้ว่า

ความเสียหายซึ่งอาจบังเกิดขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใดในเรื่องอำนาจของ
 เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามที่กล่าวมาแล้วในมาตรา ๘ ถึง มาตรา ๑๕ บุคคลหรือบริษัทใด ๆ

^๑ "คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๒๕", ราชกิจจานุเบกษา

จะร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับอย่างหนึ่งอย่างใดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้เลย เพราะอำนาจทั้งปวงที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ปฏิบัติและดำเนินการตามกฎหมายอัยการศึกนี้ เป็นการสำหรับป้องกันพระมหากษัตริย์ ชาติ ศาสนา คุ้มกำลังทหารให้ดำรงคงอยู่ในความเจริญรุ่งเรืองเป็นอิสรภาพและสงบเรียบร้อยปราศจากราษฎรภายนอกและภายใน

เมื่อพิจารณาตามมาตรานี้แล้ว จะเห็นได้ว่าผู้ถูกระทำหรือผู้เสียหาย ซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ซึ่งกระทำโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๔ ถึงมาตรา ๑๕ แห่งกฎหมายอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๙ นั้น ไม่มีสิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าปรับอย่างหนึ่งอย่างใดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเลย แต่แท้ที่จริงแล้วบุคคลผู้ได้รับความเสียหายอาจเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าทดแทนได้ แม้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะใดไรอำนาจตามมาตรา ๔ ถึงมาตรา ๑๕ แห่งกฎหมายอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๙ ก็ตาม กรณีดังกล่าวนี้ไดแก

๑. การใช้อำนาจในการเกณฑ์

การใช้อำนาจในการเกณฑ์ตามกฎหมายอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๙ นั้นจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารต้องให้ค่าทดแทนและชดเชยค่าเสียหายด้วยดังนี้

มาตรา ๔๔ การเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหารนั้น ก่อให้เกิดสิทธิ เรียกเงินทดแทนได้ เว้นแต่จะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในพระราชบัญญัตินี้

ห้ามมิให้จ่ายเงินทดแทนให้แก่ลูกจ้างหรือคนงานของรถไฟหลวง หรือของรถไฟราษฎร์ หรือของเรือรับบรรทุกส่งสายใด ๆ เมื่อการที่ต้องกระทำนั้นแม้ทำให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ก็นับว่าเป็นการอันอยู่ในหน้าที่ของเขาพึงต้องกระทำอยู่เป็นปกติ และไต่รับค่าจ้างสำหรับการนั้นอยู่แล้ว

มาตรา ๕๐ การคำนวณเงินทดแทนที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจักต้องจ่ายนั้นได้กระทำแต่โดยข้อบังคับต่อไปนี้เท่านั้น

๑. ค่าเช่าที่สำหรับการพักแรมในบ้านหรือค่าเช่าเคสตามตึกกล่าวไว้ในมาตรา ๘ หมายเลข (๑) และ (๒) นั้น ให้เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นผู้ออกหมายเกณฑ์นั้นเป็นผู้กำหนดอัตราค่าเช่าบ้านหรืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นในท้องถิ่นนั้น

๒. เงินทดแทนสำหรับเสบียงอาหาร หรือถ่านและเชื้อเพลิงอย่างอื่นตามที่กล่าวไว้ในมาตรา ๘ หมายเลข (๓) และ (๔) นั้น ให้กำหนดตามราคาปานกลางที่ซื้อขายกันอยู่ในท้องถิ่นนั้น แต่พึงเข้าใจว่าของที่มีสภาพอันอาจสูญสิ้นไปด้วยการใช้นั้น พึงคำนวณโดยราคาซื้อไม่ใช่โดยราคาเช่า

๓. ค่าเช่าสัตว์พาหนะหรือยานพาหนะตามที่กล่าวไว้ในมาตรา ๘ หมายเลข (๕) และ (๖) นั้น ให้กำหนดตามอัตราธรรมดาที่เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นได้เคยจ่ายในเวลาที่เกณฑ์มาใช้การในจังหวัดนั้น ๆ ตามความในพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์จ้าง โดยไม่คิดถึงราคาที่เพิ่มขึ้นชั่วคราว เช่น เนื่องจากมีงานหนักชั่วคราว ฯลฯ ในท้องถิ่นนั้น เป็นต้น

๔. สิ้นจ้างสำหรับคนขับหรือคนอื่น ๆ ตามที่กล่าวไว้ในมาตรา ๘ หมายเลข (๗) และ (๘) นั้น ให้กำหนดตามอัตราธรรมดาเช่นเดียวกันกับที่กล่าวไว้ในข้อก่อน

แต่ค่าเช่าหรือยานพาหนะอย่างใด ๆ ที่เกินบนรานั้นอาจกำหนดให้ตามอัตราที่กระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้หรือจะได้อำนาจกำหนดต่อไป

มาตรา ๕๒ ถ้าผู้ถูกเกณฑ์จะร้องว่าเงินทดแทนที่นายอำเภอกำหนดจะให้นั้นไม่เพียงพอก็ควรเรียกร้องเสียโดยทันทีกล่าวคือ ในขณะที่ตนยื่นใบรับหรือเอกสารต่อนายอำเภอเพื่อรับเงินทดแทนนั้น

ถ้าไม่สามารถจะตกลงกัน เพราะนายอำเภอเห็นว่าตนไม่มีสิทธิจะอนุญาตให้ตามจำนวนที่เรียกร้องก็อย่าจ่ายเงินให้ แต่ให้นายอำเภอส่งบันทึกร้องนั้นไปยังเจ้าหน้าที่ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกหรือผู้บัญชาการมณฑลทหารบก เพื่อได้ตรวจพิจารณา คำร้องและแจ้งให้ทราบภายใน ๑๐ วัน ว่ากำหนดจำนวนเงินทดแทนนั้นจักให้คงไว้หรือเปลี่ยนแปลงใหม่ประการใด

ถ้าผู้ถูกเกณฑ์ไม่พอใจในจำนวนเงินทดแทนที่กำหนดมาเป็นขั้นที่สูงสุดในอำนาจ
คดีไปฟ้องร้องยังศาลในจังหวัดนั้นภายในกำหนด ๑ เดือน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่งความ
และให้ศาลพิจารณาคดีพิพาทคดีนั้นเหมือนอย่างคดีมิโนส่าเรตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา
ความแพ่ง ถ้ามีใ้ฟ้องร้องภายใน ๑ เดือน ท่านให้ถือว่าผู้ถูกเกณฑ์ยอมรับเงินทดแทน
ตามจำนวนที่เจ้าหน้าที่ได้กำหนดให้แล้วและให้จ่ายไปตามจำนวนนั้น

มาตรา ๕๓ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายสำหรับการ
เสียหายที่เกิดขึ้น ในเวลาพักแรมในม้านหรือในเรือนกับทั้งค่าเสียหายสำหรับการเสียหาย
ที่เกิดขึ้นแก่สัตว์หรือสิ่งของที่เกณฑ์มานั้นในระหว่างเวลาที่ใช้ราชการ

มาตรา ๕๔ เงินค่าเสียหายนั้น ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารผู้ซึ่งออกจากสถานที่
ซึ่งได้เกณฑ์ใช้หรือผู้ซึ่งคืนสัตว์หรือสิ่งของนั้น เป็นผู้จ่ายใช้ให้ตามควรแก่การเสียหาย
ที่ได้สอบสวนครั้นแล้วในขณะที่ออกจากสถานที่หรือส่งคืนสัตว์หรือสิ่งของนั้น

ถ้าไม่เป็นการตกลงกันได้ในขณะที่นั้น หรือว่าเป็นคำร้องรายที่ยื่นต่อ
เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นให้ตั้งกรรมการฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อ
วินิจฉัยกำหนดจำนวนค่าเสียหายและแจ้งคำวินิจฉัย เป็นลายลักษณ์อักษรไปให้ผู้มีส่วน
ได้เสียนั้นทราบภายใน ๓ เดือน นับแต่วันที่เรียกร้อง

มาตรา ๕๕ เมื่อเป็นการจำเป็นจะต้องตั้งกรรมการฝ่ายทหารและพลเรือนแล้ว
ให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารสูงสุดในที่นั้น ๆ เป็นผู้ตั้งและให้มีกรรมการ ๓ นาย คือ

๑. นายทหารชั้นนายพัน ๑ นาย
๒. นายทหารชั้นนายร้อย ๑ นาย
๓. เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นในตำบลนั้น ปีกาแหน่งเป็นนายอำเภอ กำนัน
หรือผู้ใหญ่บ้าน ๑ นาย

สถานที่และเวลาที่กรรมการจะประชุมกันนั้นให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุดในที่นั้น
เป็นผู้กำหนด และแจ้งไปให้กรรมการฝ่ายพลเรือนและผู้ที่มีส่วนได้เสียนั้นทราบล่วงหน้า

มาตรา ๒๐ การคำนวณเงินค่าเสียหายที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะต้องใช้นั้น ให้กำหนดโดยพิจารณาถึงค่าเสียหายอันแท้จริงที่ได้เกิดมีแก่ผู้บุกรุก และตามราคาปานกลางในท้องถิ่นซึ่งเป็นที่ตั้งอยู่ของ อสังหาริมทรัพย์ สัตว์ หรือสิ่งของที่ได้เสียหายไปนั้น

มาตรา ๔๔ การคำนวณและการใช้เงินทดแทนหรือค่าเสียหายนั้นให้ใช้ข้อบังคับและวิธีการอย่างเดียวกันกับในเวลาปกติ

เงินทดแทนสำหรับสิ่งที่เกิดได้เป็นเวลาสงครามหรือในเวลาที่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกตามความในมาตรา ๗๔ นั้น ก็ให้กำหนดตามอัตราธรรมดาที่เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นได้เคยใช้ในเวลาที่เกิดสิ่งของหรือเกิดแรงงานในจังหวัดนั้น ตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์จ้างนั้นคู่กัน

๒. การชดใช้ค่าเสียหายเมื่อมีการละเมิดหรือมิได้เป็นไปตามบทบัญญัติของ

กฎหมาย

การชดใช้ค่าเสียหายในกรณีนี้ได้แก่กรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ใช้อำนาจตามกฎหมายแต่มิได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เช่น การใช้อำนาจในการยึดนั้นกฎหมายมุ่งหมายให้ยึดไว้ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น หากยึดไว้นานเกินกว่าความจำเป็นแล้วก็ต้องรับผิดชอบละเมิดและต้องชดใช้ค่าเสียหาย หรือ กรณีที่การใช้อำนาจตามกฎหมายแต่มิได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น กรณีที่เกี่ยวกับการห้ามมิให้ประชาชนมีหรือใช้อาวุธอย่างตามมาตรา ๑๑ แห่งกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗ แต่มิได้ออกข้อบังคับบรรยายความเพิ่มเติมกำหนดชนิดของอาวุธใดให้แน่นอนและมีได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา ถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไปใช้อำนาจนั้นเข้าและเกิดความเสียหายแก่ประชาชน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าปรับนั้น

๓. การชดเชยค่าเสียหายกรณีทางราชการ เห็นสมควร

แมตามมาตรา ๑๖ แห่งกฎอัยการศึกจะกำหนดว่า ผู้ใดจะเรียกร้องค่าเสียหายไม่ได้ก็ แต่มีไว้เป็นบทบังคับเด็ดขาด และไม่มีกฎหมายใดห้ามเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมิให้ชดเชยค่าเสียหายนั้น ดังนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นเป็นการสมควรจะต้องชดเชยค่าเสียหายนั้นก็สามารกระทำได้ดังปรากฏในข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ (ฉบับที่ ๗) ข้อ ๔ ลงวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ๑ ว่า "ข้อ ๔ แม้ในเรื่องนี้ตามมาตรา ๑๖ แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ผู้ใดจะเรียกร้องค่าเสียหายไม่ได้ก็ แต่เมื่อเห็นสมควร เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอาจพิจารณาชดเชยราคาหรือค่าเสียหายให้ก็ได้"

นอกจากนี้ยังปรากฏในข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ (ฉบับที่ ๔) ข้อ ๔ ลงวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗ ว่า "ข้อ ๔ ในการสร้างทางนี้ ผู้ใดจะเรียกร้องค่าเสียหายไม่ได้ เว้นแต่กระทรวงมหาดไทยจะเห็นสมควรชดเชยให้"

นอกจากนี้ยังปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารยังได้คำนึงถึงการชดเชยค่าเสียหายโดยพึงเล็งในค่านขวัญและการปฏิบัติการทางจิตวิทยาประกอบด้วย เช่น ในการต่อสู้ปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ หากปรากฏว่า ราษฎรได้รับความเสียหาย ทางฝ่ายทหาร ก็มักจะพิจารณาชดเชยค่าเสียหายให้ เพราะการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์นั้นต้องอาศัยประชาชนให้ความร่วมมือสนับสนุนด้วย หากทางฝ่ายทหารไม่ชดเชยค่าเสียหายที่ราษฎรได้รับ โดยอาศัยอำนาจตามกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ แล้ว ย่อมเป็นจุดอ่อนในการถูกโจมตีจากการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายศัตรูได้ ดังเช่นที่กองทัพภาคที่ ๓

๑ "ข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗ (ฉบับที่ ๗)," ราชกิจจานุเบกษา ๖๐(๑๔ ธันวาคม ๒๔๕๖) : ๑๗๒๔.

ได้เคยขอรับการสนับสนุนงบประมาณสำหรับค่าใช้จ่ายเสียหายแก่ราษฎรจากกองอำนาจการ
ป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์^๑ และกองอำนาจการป้องกันและ
ปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์เห็นพ้องด้วย และได้นำเรียนขออนุมัติไปยัง
กองบัญชาการทหารสูงสุดต่อไป.^๒

^๑ น. ทภ. ๓ สน. ที่ กท ๐๓๓๔ (สน.) / ๑๐๓๕ ลง ๓ กันยายน ๒๕๑๒.

^๒ น. กอ. ปค. ที่ สร. ๔๐๐๑/๖๒๖ เรื่อง ขอสนับสนุนงบประมาณสำหรับค่าใช้จ่าย
เสียหายของราษฎร ลง ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๒.